

Поки маємо час, усім робімо добро (Посл. Св. Павла Гал. 6.10)

ЧЕРВЕНЬ-ЛИПЕНЬ 2015 р.

№ 6-7 (327-328)

Єпископ Діоклійський Калліст (Уер)

ЧАС: В'ЯЗНИЦЯ ЧИ ДОРОГА ДО СВОБОДИ?

Тож, уважайте пильно, як маєте поводитися, — не як немудрі, а як мудрі, використовуючи час.

Еф. 5, 15-16

КОЛО, ЛІНІЯ, СПІРАЛЬ

Вражаючим є те, що в Новому Заповіті Ісус Христос на початку Свого служіння говорить про час; Він також говорить про час в останній розмові з апостолами в самому кінці Свого земного життя. «Сповнився час» (Мр. 1, 15): так Христос розпочинає Свою проповідь, а перед самим Своїм вознесінням Він промовляє одинадцятьом: «Не ваша справа знати час і пору, що їх Отець призначив у Своїй владі» (Ді. 1, 7). Як на початку, так і в кінці проповідування перед нами постає категорія часу: час, сповнений у Христі, час — таїна, яка досі прихована в Богові. Що ж означає час?

...Ця проблема стосується кожного з нас особисто, тому питання Філіпа Паркіна може поставити кожен:

Для чого дні?

Ми живемо у днях.

Вони приходять вранці,

будять нас.

Все знову, знову повторюється...

Де ми будемо жити, якщо не в днях?

«Для чого дні?» Питання не просто «що таке час?», а «для чого час?» Ми замислюємось не просто над абстрактною сутністю часу, а над його впливом на наше життя. **Що нам потрібно робити з часом, що ми мусимо зробити з нього?**

Оскар Кульман у своїй класичній праці «Христос і час» визначає два основні уявлення про час. Час можна розглядати як циклічність, скажімо, як коло, кільце або колесо; або ж як лінію, приміром, пряма стежка, ріка чи стріла. Не заглиблюючись у розбіжності між еллінською та іудейською картинами світу, зауважимо лише, що перша концепція часу характерна для греків (Арістотель зауважував: «Адже час сам по собі схожий на коло»), тоді як друга переважає у поглядах євреїв та іранців. Ці два символи за своєю суттю не обов'язково можуть заперечувати один одного, адже кожен з них є часткою істини. Образ кола відображає сучасні процеси у світі природи, лінія

виражає наше відчуття часу як напрямку, руху й розвитку. Найбільш вражає те, що обидва символи мають подвійне значення. Рух по колу можна розглядати або як спасіння, як спосіб повернення до золотого віку, до втраченого раю, або ж як безглузде повторення, нудьгу та марність. Часове коло може бути або образом Божественної вічності («велике коло чистого і нескінченного світла» Генрі Вегена), або ж озна-

кою пекла — замкненим і грішним колом. Так само і з лінійним уявленням про час. Щоправда, лінія може бути точно горизонтальною, а отже, нейтральною. Але вона так само може бути похилистою, або скісною, а тому напруженою або вгору, або вниз. Якщо лінію інтерпретувати позитивно, то вона стає шляхом сходження на вершину священної гори; якщо ж негативно — вона означає погіршення і занепад («весь час

донизу» (*facilis descensus Avern...*)).

Більш досконалим за коло і лінію символом часу є спіраль, яка поєднує ці два елементи, але позбавлена їхніх очевидних недоліків. Спіраль більшою мірою, ніж коло чи лінія, відображає основні властивості фізичного світу, починаючи з руху галактик і закінчуючи звивинами кори головного мозку людини. Вона відтворює циклічність

Закінчення на стор. 2

Світлина з сайту Photographize

Скрижалі Духа

ЧАС: В'ЯЗНИЦЯ ЧИ ДОРОГА ДО СВОБОДИ?

Світлина Паскаля Галлу

Початок на стор. 1

процесів природи, але її коло не замкнене і тому передбачає неперервний рух до цілі. Та найголовніше, що саме спіраль має, принаймні в деяких випадках, перевагу тривимірного існування, виражаючи у такий спосіб наші постійніштинівські погляди на сенс життя, що полягає в постійних чергуваннях «часопростору». Св. Діонісій Ареопагіт розглядав спіраль як найвищий вид руху, як форму, яка найбільше властива ангельським силам, так само вважав і Йоаким Флорський, дивний пророк Італії XII ст.; і я схильний погодитися з ними. Але тут постає наступне питання: яка спіраль? Адже вона може бути висхідною і низхідною, або ж і те, і те одночасно, як побачив це моряк з оповідання Едгара По «Сходження у вир». Яким же тоді буде наше сприйняття спіралі часу: вир, який тягне донизу, засмоктуює нас і знищує, або ж нескінченний танець любови, який несе нас «все далі вгору і все далі всередину»?

ВОРОГ ЧИ ДРУГ?

Наші уявлення про час, виражені цими трьома символами, є надзвичайно суперечливими. То як же нам розглядати час: як друга чи як ворога, як в'язницю чи як шлях до свободи?

Проте загальне ставлення Святого Письма до часу не таке насторожене: (як у першій частині книги Проповідника — Ред.). Проповідник сам далі пов'язує час із красою та вічністю: «Усьому час-пора, і на все слухна хвилина під небом... Усе Він створив гарним у свій час, та й вічність Він вклав їм (людям) у серце» (Проп. 3, 1, 11). У Новому Заповіті цей позитивний підхід знову підтверджується. «Сповнився час» (Мр. 1, 15): тобто час не беззмстовний, а має мету; Христос приходить у повноті часу. Отже, не маючи нічого спільного з безглуздістю та випадковістю, час є тим, що «Отець признав у Своїй владі» (Ді. 1, 7). Св. Павло говорить про «сприятливий час» або «час Божої милости» (2 Кор. 6, 2); час можна «використовувати» (Еф. 5, 16). Господь створив «літа» або ж «вічність» часу (Євр. 1, 12), і Він є «царем віків» (1 Тим. 1, 17). Немає сумніву, що, за біблійним поглядом, час є частиною Божого творіння, а воно все є «дуже добре» (Бут. 1, 31, 1).

РОЗДІЛЯЮЧИ СВІТ ЧАСУ

По-перше, час і вічність — не протилежні поняття, а узалежнені, вони не

виключають одне одного, а доповнюють. По-друге, значення часу треба шукати у стосунках з іншими, в єдності з іншими, у готовності допомогти й відкритості іншому. Час не треба інтерпретувати негативно як вияв людської скінченності й спосіб обмеження свободи. Його слід розглядати позитивно: як вираження того, що означає бути людиною, як доконечну умову людської свободи й любови. Обидві Істини передбачають, що ключ до правильного розуміння часу дає воплощення Христа.

Час і вічність не протилежні поняття. Важко погодитися з другою частиною твердження Спінози про те, що «вічність не може визначатися часом або у якийсь спосіб бути пов'язаною з ним». Адже воплощення Христа саме і є «схрещенням позачасового з часом», якщо скористатися словами з книги Т. С. Еліота «Чотири кватрети». Саме так він пише й у «Скелі»: народження Христа — це подія в часі, але вона перетворює час:

Тоді настала, у певну наперед визначену мить, мить у часі й часу, мить не поза часом, а в часі, так званої історії: яка розтинає, розділює навпіл світ часу;

мить у часі, але не схожа на мить часу, мить часу, але час було створено завдяки цій миті:

адже без значення немає часу, а та мить часу дала йому значення.

«Розтинає, розділює навпіл світ часу»: ця думка Еліота чітко підтверджена в Протоєвангелії або Книзі Якова, коли Йосиф говорить про нерухомість часу, який зупинився у мить Народження...

Те, що підтверджує найбільше значення часу щодо воплощення Христа, очевидно, є істинним, принаймні потенційно, щодо кожної миті життя. Під час воплощення вічність перетинає час інакше. Хоча кожна мить часу відкрита для вічності, кожної миті вічність може порушити часову послідовність, вибираючи час у себе і таким чином перетворюючи його. Вічність не просто поза миттєвостями часу, вона в центрі кожної миті, і ця присутність в часі вічність надає часові його істинної цінності. «Вічність є як у часі, так і

над часом», — пише сучасний румунський православний богослов, прот. Дмитру Станілоє.

Платон близький до істини, говорячи про час як образ вічності, яка рухається. Час і вічність, так само як простір і безмежність, не суперечать, а доповнюють одне одного. Час і простір, будучи вимірами тварного порядку, закорінені у вічне, нетварне життя Боже і втілюються у ньому. Між часом і вічністю існують, за словами французького православного письменника Олів'є Клемана, «шлюбні узи». Як відзначає прп. Максим Сповідник, «внутрішні засади («причини») часу живуть у Богові». «Божественна вічність, — пише Станілоє, — несе в собі можливість часу, тоді як час несе в собі можливість участі у вічності». Вічність напрямлена до часу і напрямлена назустріч йому; а час у вічності не зникає, а трансформується.

ЧАС ЯК СВОБОДА ЛЮБИТИ

Тепер розглянемо друге твердження. З християнського погляду час є одним із засобів, за допомогою якого Бог відділяє і підтримує нашу тварну людську свободу — свободу любити. Поняття свободи — як Божественної свободи, так і людської — є основним у християнському вченні про сотворення. «Бог воістину є присутній і діє лише за умови свободи, — пише Микола Бердяєв. — Саму свободу слід розпізнавати за властивою їй священною особливістю». Сорен К'єркегор справедливо зазначав, що «найбільший дар людям — це вибір, свобода». Бог створив світ вільним, і Він велів, щоб Істота, яку Він створив за образом Своїм, також була вільною. Як Бог у трьох іпостасях, Бог любови, розділений у Трійцності, Він волів, щоб ми, люди, свого часу прийшли до Нього у взаємній любови. Але взаємна любов передбачає свободу, адже там, де немає вільного вибору, не може бути і любови. До любови не можна примусити, її можна лише добровільно віддати; Бог будь-що може зробити, лише не може примусити нас любити Його.

Отже, створивши світ людей, які здатні вільно відповісти Йому, Бог прийняв певні обмеження для виявлення Своєї всемогутності. Він «відмовився» від цього з самого початку сотворення, «віддавши» Себе, щоб Його створіння могли знайти місце для любови. Сотворення передбачає Боже самообмеження, яке єврейський містик-каббаліст XVI ст. Ісаак Лурія назвав «зменшенням» або «зосередженням». А втім, був певний ризик у тому, що Бог давав існування вільним людям і наділяв їх правом відректися від Нього. Але якби Він не піддав Себе ризику, всесвіт би залишився без любови. Володимир Лоський зауважив, що «цей Божий ризик рішення створити істоти за образом і подобою Божою, є вершиною всемогутньої сили, або ж, радше, перевернення цієї вершини добровільно прийнятим безсиллям... Хто не ризикує, той не любить».

Цей ризик або *kenosis* був уже під час сотворення і досягнув свого цілковитого довершення у Воплощенні. Вирішивши стати таким, як Його творіння, Творець піддався цілковитій вразливості у повній і необмеженій єдності з людьми, з їхніми скорботами та

стражданнями. Він волів вплинути на наше спасіння, але не через застосування вищої сили, а через довершену неміч Своєю стану Воплощення: «...Моя сила виявляється в безсиллі» (2 Кор. 12, 9). Саме таким є парадокс христології: Бог ніколи не є таким сильним, коли Він є найслабшим, ніколи не є таким істинно Божественним, як тоді, коли Він спустошує Себе. Григорій Нисський дуже добре це розумів: «Його опускання до нашої нищоти є найвищим проявом Його влади». Несторію дотримується такої ж думки: «Будь-яка велич стає такою через самоприниження, а не через возвищення себе». А причина, з якої Бог вирішив спасти нас не силою, а за нашою добровільною згодою, полягає в тому, що Він любить нас, а тому волів, щоб ми були вільними. І саме в контексті свободи й любови можна глибше розуміти смисл часу. Час є частиною «віддалення» або «припинення» з боку Бога, що дає змогу нам, людям, вільно любити. Час як був, так і є проміжком, який дає нам змогу рухатися до Бога без примусу, через наш добровільний вибір. «От, стою при дверях і стукаю, — каже Христос, — як хто почує голос Мій і відчинить двері, увійду до нього і вечеряти з ним і він зо Мною» (Од. 3, 20). Бог стукає, а не вриваєється у двері; Він чекає, щоб ми Йому відчинили. Це чекання Бога і є сутністю часу.

За словами Станілоє, «для Бога час значить період терпеливого очікування: від того моменту, коли Він постукав у двері, і до того моменту, коли ми ці двері відчинили». Бог звертається і до людської свободи: «Кого б Мені послати? Хто нам піде?» Після того Він очікує нашої добровільної згоди: «і сказав я: «Ось я, пошли мене!» (Іс. 6, 8). Час є періодом між закликком Бога і нашою відповіддю. Ми, люди, потребуємо цього проміжку часу, щоб вільно любити Бога і один одного; без часу ми не можемо долучитися до діалогу любови. На рівні нетварної Божої свободи взаємна любов Святої Трійці є вираженням передвічної одночасовості, і це триває беззастанно. Але на рівні тварної людської свободи: любови потрібно вчитися... В. Блейк досить переконливо описав наш людський стан у своїй «Пісні невинності»:

*Ми на землі ненадовго,
Щоб ми змогли навчитися нести
промені любови.*

Отже, час — це найважливіший вимір нашої тварної особистості, завдяки якому ми маємо можливість вибрати любов. Саме час дозволяє нам відповісти Богові нашою вільною згодою, саме він дає змогу нашій любові визріти, а нам зрости в любові. Так само слід розуміти простір: як вираження «самовіддалення» Бога, щоб ми вільно змогли відповісти Йому в любові. Це дає нам, за словами Станілоє, можливість «вільно рухатися... наближувати або віддаляти свободу». Без часу і простору ми не можемо відчувати «між», яке поєднує в любові «Я» і «Ти».

Якщо в нашому повсякденному житті ми розуміємо час зовсім по-іншому — не як поєднання, а як розлучення, не як свободу, а як пута для нашої свободи — то це через те, що ми є частиною афішного світу, в якому час асо-

ціюється з тлінням і смертю. Але хоча час і є грішним, він не завжди такий; навіть у теперішньому стані ми все ж таки спроможні збагнути, принаймні поверхово, його перше значення як «час дарів» і нескінченне чудо. І саме через те, що час є творінням Бога, яке є «дуже добре», його не можна заперечити або ігнорувати — він потребує покути. Наша ціль — не рушати у безмежність, а перетворювати час. Те, що проголошує ангел в Одкровеннях, є істинним: «... Часу вже не буде» (Од. 10, 6) — дехто ці слова може перефразувати так: «Більше не буде запізнення» — але час, який має бути знищенням, є грішним часом пекла (пор. Од. 21, 4). В Апокаліпсисі також говориться, що в небесному Єрусалимі буде «дерево життя, що приносить дванадцять плодів, на кожний місяць подає плід свій» (Од. 22, 2). Це може означати лише те, що у вічному Царстві віку прийдешнього ритм циклічного часу не зникне — він буде перетворений.

Якщо смисл часу можна шукати у людських взаєминах і любові, то звідси випливає, що істинний час не просто механічно визначається годинником або календарем. Істинний час — живий, особистий, екзистенційний, вимірюваний не лише са-

мою послідовністю, а й метою. Істинний час характеризується не наперед визначеними коливаннями маятника, а непередбаченими, але вирішальними хвилинами можливостей, моментами відкриття, він наповнений сенсом тоді, коли годинниковий час зупинився, як це бачив Йосиф у Протоєвангелії, і коли у нього вторгається вічність. Час є не тільки визначеною, незмінною, нав'язуваною ззовні структурою, його можна створити зсередини і з його допомогою виражати нашу внутрішню сутність. Ми перебуваємо у часі, і час також перебуває всередині нас. Ми говоримо про «марнування часу» і «згання часу», але варто також належним чином поціновувати такі побутові висловлення, як «твори час», «давати час» і «берегти час».

БЕЗ СМISЛУ НЕМАЄ ЧАСУ

У моїх міркуваннях про час — як ви уже, мабуть, помітили — відбувся перехід. Шукаючи відповідь на питання, що таке час, я говорив не лише про те, що таке час сам по собі, а й про особистість, свободу і любов. Якщо час розглядати в абстрактному значенні й трактувати його як «річ», що існує сама по собі, то він вияв-

ляється набагато складнішим і навіть недосяжним. Блж. Августин говорить про труднощі, які нам усім знайомі: «Що таке час? Якщо ніхто не запитує мене про це, то я знаю; якщо ж я намагаюся пояснити це людині, яка мене запитує, тоді я не знаю». Ми можемо лише почати розуміти природу часу, якщо крім цього зважатимемо на цілу низку інших проблем, скажімо, на наш досвід піднесення і падіння, досвід стосунків, на вміння відповідати на них. Без смислу немає часу, і саме тому немає такої речі, як абсолютний час, адже весь час пов'язаний з людьми і їхнім внутрішнім досвідом. Час можна збагнути лише тоді, коли розглядати його в контексті цілого життя (і смерті), адже ці два слова — життя і смерть — фактично багато в чому замінюють одне одного.

Ми дійшли висновку, що саме воплощення Христа дає нам ключ до розуміння часу. Як «ми» у часі й поза часом, за словами Еліота, воно показує нам узалежненість часу й вічності: **лише у перспективі вічності час набуває свого справжнього значення та глибини.** А Воплощення як акт любови, спрямований на людську свободу, також показує, як нам треба розуміти час у наших особистих взаєминах, взаємодії та діяльності. Час, хоч яким би ми його

сприймали — як коло, лінію чи спіраль — є не моги́льником або тюремником, а **охоронцем нашої людської особистості, захисником свободи та любови.**

Існують два моменти Божественної Літургії, які узагальнюють ці два аспекти часу. Перший — коли священик, перед самим початком освячення хліба і вина, говорить слова, які сказав ангел під час Воплощення: «Слава на висотах Богу й на землі мир...» (Лк. 2, 14), а диакон відказує йому: «Час Господеві діяти!» (Пс. 119, 126). Призначення часу — бути відкритим до вічності; час сповнюється, коли Божья вічність, Божі дії внаслідок народження Христа у Віфлеємі; це ж саме відбувається і під час кожного таїнства Євхаристії. Другий момент — це коли перед самим Символом Віри диакон промовляє до людей: «Любімо один одного...», а люди у відповідь сповідують свою віру в Отця, Сина і Духа Святого. **Саме такою є істинна основа часу: взаємна любов, така ж як і любов Святої Трійці.**

Уривок із книги «Внутрішнє Царство». Переклад Інни Волосевич, Валентини Мільчевської, Анастасії Романюк, Ірини Супрунець.

Духа не гасіте!

Василь ОВСІЄНКО, лавреат премії імені Василя Стуса

Ці слова з Першого послання Святого Апостола Павла до Солунян (1 Сол. 5, 19) вибиті на підніжжі хреста на могилі незабутнього Євгена Сверстюка, якого ми поховали сім місяців тому. Чому саме ці слова? Загляньмо до Нового Заповіту, де їм дано підзаголовок **«Як треба жити»**:

¹² Благаємо ж, браття, ми вас, шануйте тих, що працюють між вами, і в вас старшинують у Господі, і навчають вас вони, ¹³ і в великій любові їх майте за їхню працю. Між собою заховуйте мир! ¹⁴ Благаємо ж, браття, ми вас: напоумляйте непорядних, потішайте малодушних, підтримуйте слабих, усім довготерпіть! ¹⁵ Глядіть, щоб ніхто нікому не віддавав злом за зло, але завжди дбайте про добро один для одного й для всіх! ¹⁶ Завжди радійте! ¹⁷ Безперестанку моліться! ¹⁸ Подяку складайте за все, бо така Божья воля про вас у Христі Ісусі. ¹⁹ Духа не вгашайте! ²⁰ Не гордуйте пророцтвами! ²¹ Усе досліджуйте, тримайтеся доброго! ²² Стережіться лихого в усякому вигляді!

Такий заповіт лишає нам Євген Сверстюк.

Спорудив цього хреста скульптор Борис Довгань — приятель покійного, лавреат премії імені В. Стуса. Пан Борис сказав, що ідея пам'ятника належить самому Сверстюкові. Хрест має бути прямий, без зайвих прикрас і деталей. І скромний — щоб не виділявся поміж інших пам'ятників. (Згадуються його слова: «Культура — це коли нічого зайвого»). Сам хрест зі світло-сірого граніту. Пам'ятник простий і велич-

ний, як саме життя цього нашого парафіянина, сказав після чину освячення настоятель храму Різдва Пресвятої Богородиці УАПЦ о. Валерій Копійка. Коло нього хочеться не сумувати, а радіти, як і заповідав

нам Євген Сверстюк.

Справді, освячення хреста завершилося радістю: директор видавництва «Кліо» Віра Солюйова принесла сигнальні примірники автобіографічної книжки Євгена Сверстюка «На

полі чести. Невже то я?». Про книжку розказав її упорядник Олексій Сінченко. Цього літа також має вийти книжка спогадів «Наш сучасник Євген Сверстюк», повідомив її упорядник Василь Овсієнко. Книжку

поєзії Є. Сверстюка «Писано синім крилом» готує Олена Голуб. Ці книжки видавництво «Кліо» має намір презентувати в Києві після Дня Незалежності, відтак і на вересневому книжковому ярмарку у Львові.

Після освячення хреста отець Валерій і Валерія Андріївська запрошують до слова скульптора Бориса Довганя

Особистості історії

Людмила ІВАННІКОВА

Релігійні традиції Волині
в опису Миколи Теодоровича

Про Миколу Івановича Теодоровича (1856 – ?), дослідника історії церкви на Волині, археолога, краєзнавця, відомо дуже небагато. Знаємо лише, що народився він у Білорусі, в губернському місті Гродно, син священника, випускник Віленської духовної семінарії та Санкт-Петербурзької духовної академії, з 1888 по 1899 рр. був викладачем Волинської духовної семінарії, в м.Кременець, з 1893 р. він – член-кореспондент Московського археологічного товариства. З 1899 по 1914 рр. доля його пов'язана з Підляшсям, де провадив свою педагогічну та громадську діяльність. Трохи згодом він інспектор Маріїнського жіночого інституту у Варшаві, який з початком Першої світової війни був евакуйований до Саратова. Там і загубився слід цього видатного вченого, автора близько 30 праць з історії міст і містечок, храмів та монастирів Волині (Кременця, Ізяслава, Старокостянтинівна, Володимира-Волинського), літописця старовинних княжих родів Ружинських, Радзивиллів, Острозьких, Любомирських, Чорторійських, Сангушків та ін.

М. Теодоровича справедливо вважають засновником краєзнавчого руху на Волині, а його п'яти томне дослідження «Історико-статистичне описання церковей і приходів Волинської єпархії» (1888–1903) – вершиною українського краєзнавства. І не дивно: воно вміщує 1447 нарисів про окремі парафії, храми, монастирі, міста й села Волині, які ґрунтуються на історичних, археологічних, етнографічних описах, здійснених священнослужителями за програмою, яку розробив сам М. Теодорович. Тож ця унікальна книга – результат праці сотень Волинських священників, проте не слід применшувати роль М. Теодоровича як організатора, упорядника й наукового редактора цього видання. Тут знаходимо цікаві легенди про походження міст і сіл, їхніх назв, відомості про собори і храми, цвинтарі та каплиці, чудотворні ікони, придорожні та надгробні хрести й пов'язані з цими пам'ятками локальні традиції та ритуали, церковні свята, календарні й родинні обряди і звичаї, сімейний та громадський побут, стан релігійності та моралі тощо.

Так, наприклад, дізнаємося, що ще в кінці XIX ст. у Південно-Східній Волині (Старокостянтинівський повіт), існували чоловічі, жіночі, парубочі та дівочі церковні братства, селяни ревно дотримувались стародавніх традицій. Приміром у с.Свинна існувало два братства: старцівське та молодцьке. До останнього входили парубки з 18 років, до першого – одружені чоловіки. Іноді звання братчика було спадковим. Обов'язком цих братств було

підтримувати у доброму стані храм, забезпечувати його освітлення, свічками для хресної ходи, збирати пожертви на церкву. Щоб збільшити доходи, в храмові свято братство іноді ставило від себе «канунний мед», тобто розсичений мед. У цьому ж селі була традиція, за якою кожен заможний господар вважав своїм обов'язком раз чи двічі на рік влаштовувати в пам'ять померлих родичів громадські обіди, на які збиралось до 100 і більше людей.

Дівочі братство села Сковородки мало свою братську ікону Божої Матері, яку дівчата носили під час хресної ходи, воно ж займалося прикрашенням ікон у храмі вишитими рушниками, квітами і т.п. Члени інших братств мали звичай стояти із запаленими свічками посеред храму під час читання Євангелії.

Багато часу селяни приділяли молитві у храмі, відвіданню святих місць, постам та іншим духовним вправам. Глибоко осуджували й цуралися тих, хто не причащався Святих Таїн. Кожен християнин своїм святим обов'язком вважав причастя і сповідь у дні Великого Посту, в інші пости та в дні великих свят, таких як усі дванадцять свят, дні пам'яті особливо шанованих святих: великомучениці Варвари, Миколи Чудотворця, Марії Магдалини, праведної Анни. Зазвичай, старші люди говорили до семи разів на рік і більше, молодь – один раз. Але обов'язковими були сповідь і причастя перед одруженням. Перед причастям кожен, хто сповідався, підходив до родичів і знайомих, що стояли в храмі, і просив прощення такими словами: «Простіть мені перший раз, другий раз і третій раз». Йому відповідали тричі: «Бог простить» – і звершували взаємне цілування.

В дні посту народ не живив скормної їжі навіть під час хвороби, вважаючи це великим гріхом. «Що я, собака, аби їв у піст скормене?» – зауважував селянин. На початку Великого посту говорили звичайно по три дні, але особливо побожні дідуся й бабусі села Свинна говорили увесь перший тиждень Великого посту, і більшість церковних богослужінь простоювали на колінах. Вони ж мали звичай дотримуватись цілоденного посту по п'ятницях, так само робили за обітницями й жінки середнього віку. О. Ксенофонт Долєнга-Ковалевський свідчить, що читало парафіан с. Свинної «четвергують», тобто не їдять і не п'ють з вечора Страсного Четверга до ранку Світлого Воскресіння, при цьому обов'язково сповідаються та причащаються у Великодню ніч.

Під час індивідуальних постів часто давали обітницю Богу: зробити пожертву на храм, влаштувати обід для старців і бідних, сходити на богомілья в Почаїв та інші святі місця. Вірили, що Господь прийме цю молитву, й суворо дотримувалися своїх обітниць. Обіди, як правило, влаштовували в Фомину неділю (на Проводи), на кла-

довищі, а в себе вдома – в день св. великомучениці Варвари та в дні інших святих.

На богомілья ходили пішки, здебільшого, до Почаїва, а іноді навіть і до Києва, а найчастіше, цілими юрбами – до місцевих святих, які прославились чудотворними іконами в селах Западінці, Колки, Лагодінці, Огівці, Городище, в міста Старокостянтинів та Летичів. Там обов'язково говорили й давали «на Боже», тобто на молебні. Якщо святиня була недалеко, традиційно влаштовувати до неї хресні ходи з сусідніх сіл. Так парафіяни с. Будиці у день Воздвиження після всенічної відправи йшли хресною ходою у сусіднє село Чернелівку для поклоніння часточці Животворчого Древа Господнього, яке зберігалось там у парафіяльному храмі.

Вирушаючи на прощу, на пожертви в святі місця брали з собою гроші та шматок полотна, звідти ж приносили додому хрестики, іконки, святую воду, оливу, книжечки, рідше свічі та проскурки. Якщо ж одержували зцілення, то намагались зробити щедри дари на храм, де зберігається святиня. Так священник с. Западінці, прот. Володимир Ковернінський, описує чудотворний образ свт. Миколая, біля якого зберігались численні привіски з іменами тих, хто одержав від нього зцілення (найдавніша – 1712 р.). За народним переказом, ця ікона була явлена на дереві в лісі і звідти перенесена в стару дерев'яну западинецьку церкву. 1749 р. була вбрана в срібну ризу, а 1772 р. – позолочена. З давніх давен на поклоніння до неї стікалися богомольці, особливо влітку на свята, починаючи від 22 травня. У церковному архіві о. Володимир виявив таку записку від невідомої особи: «1849 р. вересня місяця приношу до чудотворного образу святиителя Миколая в церкву в с. Западінця: дев'ять свіч воскових по п'ять фунтів кожна свічка [2 кг – Л.І.] в подяку за зцілення мене від нестерпного болю ноги моєї лівої, в 1808 році, (від якого минуло вже 40 літ); які повинні запалюватись по одній свічці на кожне свято і в недільні дні, і засвічуватись під час читання «Апостолів», і загашуватись на початку проповіді, а коли проповіді не буває, то після благословення, а також світити свічу на утрєнях під час читання Євангелії, і на всенічних перед благословенням п'яти хлібів; а особливо в свято Різдва Христового і в Світле Христове Воскресіння, і в дні святиителя Миколая, як от 6 грудня і 9 травня, і коли буде служба Божа в четвер, то завжди світити свічу, бо день четвер є днем святиителя Миколая, і залишати від кожної свічі недогорілий шматок на 3 вершки».

Давньою була традиція обходів з молитовною сільських хат у дні Різдва та Великого посту. В кожній хаті священник прочитував молитви, встановлені для читання в церкві на Різдво й на початку Великого посту. Селяни

завжди чекали обходів священника з молитвою. До цього дня чисто прибирали хати. Вся сім'я, зачувши, що священник ходить, перебиралася в чисту білизну і в святковий одяг, стіл застеляли чистою скатерткою, убавлях хатах запалювали перед іконами лампади, кадили ладан та інші пахощі, і, зібравшись усією сім'єю, виглядали панотця, і як тільки він з'являвся, поспішали відчинити ворота й двері в хатах, і ставши на порозі дому, кланялися йому, і з благоговінням вислухавши молитву, підходили до хреста й підносили малих дітей.

Існувала також традиція в дні Різдва та Великодня обходити хати парафіян зі святковою іконою, з метою «Славити Христа». Це, як правило, робили дячки (псаломщики), при цьому звичайно співали тропар свята або задостойник.

Слід зазначити, що матеріальне становище сільського священника на Волині мало чим відрізнялося від становища його парафіян. Цікаво описує це о. Ксенофонт Долєнга-Ковалевський: «Щоб роздобути шматок насущного хліба, священник, звернувшись в неділю або в свято Літургії, повинен був поринати в мирську суєту і жертвувати святковим відпочинком заради виконання певних господарських робіт, а саме: зведення хліба, сіна, поїздки на базар для продажу сільсько-господарських продуктів та обміну їх на землеробські знаряддя й інші предмети сільського господарства. А по буднях священник сам особисто виконував чорнову роботу: орав, обробляв землю, возив гній, косив, жав, згрібав сіно, звозив хліб додому, молотив його і т. ін., так що відмінність священника від селянина була тільки в його одязі, яку він одягав лише при сторонніх особах або ж під час прийому парафіян [...] В домашньому побуті священника також проглядала простота і бідність. Одягу він носив переважно домашнього виробництва. Вузля – найпростіше, пошите найгіршими самоучками-селянами. Рясу священник тримав переважно в церкві й одягав її тільки до богослужіння і під час відвідин начальства. Їздив він на простому, здебільшого, змайстрованому власними ж руками, возі. Невиблагливим був він і в домашньому побуті. Хата мала дві, рідше три кімнати. Обстановка була дуже скромною. Дім та господарські будівлі ставили звичайно за власний кошт, звідси з'явилась спадковість на парафіан...».

Написано спеціально
для «Нашої віри»

«Хотілось думати, що всюди, всюди згадають брати-українці, навіть у далеких убогих куточках, того, хто для нас жив і душу положив».

Тетяна Сулима, «Рідний край», № 5, 1909

До 150-річчя від дня народження Тетяни Сулими – талановитої письменниці, забороненої як царською так і советською владою, збірку її творів подарувала читачам парафія Святої Покрови с. Рубанівське Васильківського району на Січеславщині (видавництво «Навіки»), яка здійснює свої творчі культурні ініціативи під опікою отця Василя Пишного.

Так повертаються призабуті імена і твори в сучасний контекст, оживає діяло часів у суспільній свідомості. Так вчимося розуміти й цінувати пройдений предками шлях, власну історію і культуру, самовіддану працю українських подвижників.

Тетяна Степанівна Сулима народилася 1863 року в с. Новопавлівка Павлоградського повіту, нині Межівський район Дніпропетровської обл. – померла після 1931, похована в Дніпропетровську на Севастопольському кладовищі. Могила знищена в 1955 році при зруйнуванні кладовища.

Впродовж всього свого життя Тетяна Сулима писала чи не всі свої твори «в стилі», бо друкуватись українською мовою було майже неможливо. В усіх її творах – біль за нівечення в російській «тюрмі народів» української нації та її мови. В часи советської окупації Тетяна Сулима не покидала писати, але твори, написані в той час, «не знайдено».

Про Тетяну Сулиму писали О. Ф. Ставицький, Г. П. Бідняк, М. П. Чабан. Сьогодні дослідженням творчості Тетяни Сулими-Бичихіної займаються Ірина Брижицька (кандидат філологічних наук, науковий співробітник Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, м. Київ) та Наталія Василенко (старший науковий співробітник музею «Літературне Придніпров'я», м. Дніпропетровськ).

Лиш погляньмо, якою живою, творчо розкутою, сповненою іскристою квітухою краси – правдивого естетизму й шляхетної людяности мовою говорить «простий народ» – герої творів Тетяни Сулими, мимоволі змушуючи згадати героїв Гоголя. Та порівняймо із нерідко вимученою, безбарвною, уніфікованою мовою теперішніх освічених ораторів.

Тетяна СУЛИМА

КАТЕРИНОСЛАВСЬКІ ПУБЛІЦИСТКИ

Уривки

ЖИВА ЕТНОГРАФІЯ

– Гапко! Чуєш, сусідко? Постривай! Куди ти так поспішаєш?... Слухай сюди, продала гіндиків?

– Еге! «Продала», як раз!

– А ми вже з бабою Жарихою картоплю і буряки збули: отутечки, недалечко, он у тім невеличкім будинку, одна пані все разом забрала, ще й добре заплатила. Картопля трохи примерзла, та вона сього не розібрала! Їй же Богу!..

Отак, радіючи, завіряла молода слобідська перекупка свою сусідку.

– Еге! Добре вам, що в вас в городі стількі знайомих панів. А як я ось з самого ранку тягаю своїх гіндиків; вже й рук не чую, а й досі починку не зробила.

– Так іди до нас, до гурту. Ось і баба Жариха тут.

– Ну, що, молодець, продала? – гукнула бабуса.

– Ні, – махнувши безнадійно рукою, одмовила Гапка.

– Іди сюди! Сідай, Гапко, отут під лісью, спочинь з нами... Став свої гіндики.

– Добре вам спочивати, вторгувавши грошки, – влпорожні додому потягнете, а мені, мабуть, знов доведеться перти гіндиків додому!

– Постривай, не зарікай, Гапко, – ще, може, й продамо! Сідай, чого стоїш, за постій ніхто грошей не заплатить... Достаньте, бабусю, отам у мішечку хліб і сало, мені так чогось їсти схотілось!..

– На, полуднуй і ти, Гапко, з нами, – відломивши шматок хліба, присоглалаша бабуса Гапку.

– Се вже ми, бабусе, мов справжні перекупки на базарі, порозсідались і ноги повиставляли...

– Еге! Як потягаєш отакечки гіндиків, як ось я, то й зовсім ноги повідкидаєш!

– Постривай, ось ми пополуднуємо, то ми тоді тебе поведем до свого знайомого пана, може, він твоїх гіндиків забере...

– Та скажи ж на вполість, Парасю,

чи воно грошей менш у панів стало, чи такі скупі поробились? Хоч би хто на сміх спитав! – турбувалася Гапка, смашно уминаючи шматок хліба.

– Авжеж, що менш... Пани перелякались отих бунтів, забастовок... позбували свої гроші в загранишні банки, а тепер і раді б назад повернути, а там не дають! Вони вже, кажуть, і до Думи вдавались, а Дума мовчить, – ніякої їм посібки й ради не дає!

– Ач яка!..

– І Парасці скрізь діло, і вона все зна! – зауважила бабуса.

– А чому ж мені й не знати? На те вуха, щоб чути, на те очі, щоб бачили... Та що нам пани, – грець їх не візьме!.. Вони нас питать не будуть, звідкіль гроші добувати. А ось нашо-мубратові, мужикові, зовсім погано! Теперечки осе дозволили свої наділи продавати; звісно, що багачеві той дозвіл не вадить, – поскуповують у голодранців землі; а п'яницям тільки того й треба, – послідні свої злидні позбувають! Ось, недалеко ходить, мій брат Халахтіїон. Знаєте, бабусе?

– Та чом же не знаю! Я його пам'ятаю – ще як він в одній сорочці по улиці галасав.

– Так осе ж він, бабусе, продав землю Могили багачеві. У його наділ невеличкий, на одну душу, синів нема, тільки двоє дівчаток, ще одна! – моя хрещениця, Ганнуса. Так йому й грошей там досталось небагацько. Халахтіїон у Могили був у позичці, – на хату позичав гроші, як ставив. Так Могила забрав землю, одвернув довг, – та ще, кажуть, процента великого поклав, – а потім подушне заплатив... Так Халахтіїонові там усього якась сотняга перепала. Він враз їй лад зняшов!... Заявився, кажуть, якийсь товариш, купили вони тут у Петренка бичка й стару корову, – тобто задумали баришувати. Як там кажуть: чорт біса з-під копи бачить! Так той товариш, така вже чутка йде, напів його, кажуть, обібрав, та й був такий. Шукай вітра в полі!..

– І моя ж ти ньенько! Де ж він тепер? – хвилювалася бабуса.

– Де? Подався в город... Тиняється десь там по чужих хатах, мов та кобиляча душа! Гроші послідні пропив, прогуляв, а жінка тутечки в слободі, в своїй хаті, з дітьми. Учора приходила до мене гасу позичати. Завіявся, каже, мій хазяїн, і на очі не показується! То було, поки такі не продавав наділу, то все зимою яку копійку заробе... Він же хоча й поганенький, а все ж таки швець: кому, було, підшову до чобота підшиє чи латку прикине. Не без того, було, щоб і випив, – а все ж, було, вигадася яку копійчину на гас та на сірнички. А тепер послідні злидні розгубили! Коняка була, і ту збув.

– І хто воно, Парасю, – пита мене, – вигадав отой дозвіл?

– Хто ж, – кажу, – Дума! Вже ж не хто сидить там і вигадує всяку всячину! [...]

... бач, п'яницяню волю дали багачам землю продавати!.. Розплодиться босячина, гроші попереводають, хати покидають, порозпаскужуються по городах, а потім і підуть грабувати.

Добре ж, як ще сам, то лиха година його бери! А як ось у Халахтіїона двоє, а в Максима четверо, – одно одного менше. Батько нашковид, а діти в одвіті!

Важко втриматись, щоб не подати далі бодай ще один короткий уривок з неповторно чарівної розмови «катеринославських публіцисток» про «мазей» і таємничого пана «в окулярах», який «дивиться в четверо очей» і «там завжди день і ніч стереже» зібрані й викопані з землі скарби «і ото показує всім, хто приходе подивитись». «Він кажує... отой пан великий митець кладу шукати. Стількі вже їх порозшукував, що й краю нема!».

– Що ви, бабо, кажете! Там не тільки шукрати та кістки, – там, кажуть, усього добра повно! Одежі, сорочок, чобіт, черевиків... образи, ризи, всяка

всячина, – запевняла Параска.

– І як він, Парасю, не боїться оті кладу копати?

– Чого ж йому боятись? Видимо, він знає кладу замовляти, то йому й не страшно.

– Уже ж ми з тобою, Гапко, або з бабою, як нічого не знаємо, то й не підємо копати! Та хіба мало поривалось копати? Тільки ні до чого не докопались. Чули, бабусе? Кум Кислиця копав осе кладу.

– Еге, викопав болячку...

– Уже, каже, бабусе, зовсім бряхчало і скринька залізна показала...

– І що ж?

– Ні біса не вишло!.. Копав, копав, а грошей не взяв, – як провалились... Бог його зна, чи він, отой пан, що в мазей, з книжок вичитав, чи так що зна, що він вгада, де той клад шукати і як копати?

– Чому ж тут дивуватись, Парасю? Уже ж як він вчений, той пан, то його, либонь, лиха година носила усяди, як там кажуть, і за морями, і за долами. Людей всяких бачив, всякої віри. Що йому таке! Може, ні за що?.. Відпер скриньку, взяв грошки, та й поїхав собі, куди знав. От і навчився, як дознавати і кладу копати. А як ми споконвіку сидимо по слободах і чоловіки наші, то що ми там тямим? Тільки й того світа, що ось на базар у город винесемо або вивеземо продати.

– От бач, – я шостий десяток живу на світі, стількі ходю поз той мазей, а не знала, що там святиня, ні разу й лоба не перехрестила, прости, Господи!

І хто не впізнає нині в цій поstattі за кадром Дмитра Івановича Яворницького, про якого в народі ходили легенди. І не задумався – що ж то за скарби він шукав. Що є справжнє і що примарне на світі? Що є істинним скарбом у житті?

Р. Л.

Педагогічна сторінка

Олена Теліга

Вибрані твори
"Смолоскіп"

У видавництві «СМОЛОСКІП» побачило світ третє доповнене видання вибраних творів Олени ТЕЛІГИ — політичної діячки і поетеси, розстріляної фашистами 1942 року в Бабиному Яру. До збірки увійшли всі її відомі поетичні, центральні публіцистичні твори та добірка листів. Книжку доповнює важлива стаття про життя і творчість Теліги, яку написав її побратим — Олег Штуль-Жданович, а також — численні спогади інших соратників поетки, підбірка літературно-критичних статей, присвячених її творчості (як сучасників Олени Теліги, так і теперішніх авторів, зокрема, вступна стаття, написана 2006 р. Євгеном Сверстюком), анотований покажчик імен і вибіркова бібліографія.

Збірка призначена для студентів, викладачів, широкого кола зацікавлених осіб; може бути використана як посібник у школах і вищих навчальних закладах.

Пропонуємо увазі читачів передмову Ростислава Семківа (з незначним скороченням) і уривок з розмислів Євгена Сверстюка. Подаємо також есей Олени Теліги «Прапори духу», що прямо стосується проблем і завдань, які стоять перед сучасним українством.

Ростислав СЕМКІВ

АЛЕ ВИБІР МАЄ ЗРОБИТИ КОЖЕН

Видання цієї книги — не просто привід ще раз згадати про сильну жінку, яких серед українців у всі часи було чимало. Саме зараз, коли українська нація переходить черговий етап свого формування, коли врешті є всі передумови для того, щоб наша держава стала українською не лише за назвою, а й за змістом, коли ми всі, осягаючи власну гідність, вчимося цінувати кожен голос вільної людини, — саме тепер слід згадати про жінку, котра власним життям названі цінності ствердила.

Олена Теліга у своїй короткій біографії зуміла пройти шлях від зденаціоналізованої гімназистки, однієї з тих, котрі зачитувалися, за словами Олександра Олеся, любовними віршиками «солодких руських поетес», до незламного борця за волю і честь нації, частиною якої вона себе усвідомила. Далі — більше: вона стала одним із символів нескореності духу і сили переконання. Вміла йти сама і вміла вести за собою. Йти і вести навіть на той шлях, куди не зважилися ступити багато хто з тодішніх чоловіків. Олена Теліга постає для нас як свідомий і рішучий фанатик ідеї — бо та епоха вимагала фанатиків, горетій нації, котра не спромоглася їх тоді поставити до

фаланги борців перед загрозою тотального понівечення людськості. Смерть Теліги від нацистської кулі — промовисте свідчення здатності українців не лише плакати над власною долею, а й намагатися, наскільки це дозволяють обставини, витворювати собі долю кращу. Ціною крові.

Втім, повернемося до моменту її рішення «стати українкою». Адже подальша її діяльність як члена ОУН, приїзд в окупований нацистами Київ, перебування у застінках ґестапо і навіть сама смерть були вже радше наслідками того зламу, котрий у свідомості цієї сміливої жінки відбувся раніше. Прокидання від бо-

гемного сну, від принади са-лонових забав і цілком по-європейському буржуазно-го способу життя стало тим поворотом, коли розум зне-нацька, але цілком вмотивовано обирає собі чітку дорогу на майбутнє. Якби час тоді не вимагав мес-ництва, її вибором стало б державне будівництво. Однак епоха диктувала

інші правила гри...

Ось і зараз в нашій державі сотні й тисячі людей, чоловіків і жінок, роблять подібний вибір: україномовні й російськомовні, чи російськомовні, які щойно починають говорити українською, усвідомлюють свою глибоку закоріненість у генетичну пам'ять української землі, добачають свою приналежність до історії її народу. Життя Олени Теліги є прикладом, як такий вибір зробити безповоротно. На щастя, все більша вірогідність, що нації тепер потрібні будуть не фанатики і жертви, а такі будівничі й керманичі. Але вибір для себе зробити мусить кожен.

«Смолоскіп» чи не всю свою історію, ще від 50-х років неспокойного ХХ сторіччя, намагався спонукати читачів до активного вибору, до пробудження від безнаціональної летаргії, хоч би де вони перебували — на далеких материках чи в самій Україні. Книжка творів Олени Теліги й текстів про неї має ще раз нагадати: вибір нашого майбутнього — в нас самих. І найбільшою безвідповідальністю було б відмовитися його зробити.

Світлина
Катеріни Пелле

ЗОРЯНИЙ СЛІД

Євген СВЕРСТЮК

Олена Теліга будувала образ України поверх усіх політичних поділів і понад історичними провалами. Героїчний чин заведено виокремлювати, щоб побачити і зміряти. В нього треба вдумуватися: вдвлятися в сліди. Так само, як в слово треба вчитуватися.

Її одчайдушну одвагу і рішучість слід поставити в ряд тих безстрашних націоналістів, що йшли на Схід України гарячими слідами війни, використовуючи свободу прифронтової ситуації, коли червоних уже нема, а коричневі ще не опанували. А світ належить сміливим.

Лицарі без страху і докору з'явилися перед зачудованим поглядом ляханських людей. Вони падали, згоряли — і засвідчували свій безстрашний слід. Серед тисяч смертей їхня загибель запам'ятовувалася! [...]

В образі Олени Теліги ми бачимо єдність слова і чину, а це і є мірою людської справжності. Коли військовий пілот Антуан де Сент-Екзюпері утверджував обов'язок участі у війні як умову, що дає йому право говорити і писати як громадянинові загроженої Франції, то одважна українка йшла ще далі: вона несла себе в офіру, вслухаючись в містичний клич

свободи. Жити для визволення Батьківщини, творити для відродження її духу і покласти життя на вівтар — це був той «похмурий і прекрасний берег», що її манив.

Такі натури шукають великого плавання, високих і певних цілей. А здавна відомо, що немає шляхетнішої мети над боротьбу за національне визволення свого народу. На тій високій дорозі вона зустрічається з такими духовно спорідненими постатями, як Олена Пчілка і Леся Українка, а також з сучасниками, які єдналися навколо «Вістника». Отже, спочатку було слово... Але для вчителів і наприкінці було слово.

ПРАПОРИ ДУХУ

Олена ТЕЛІГА

Зрушилося з місця і починає валитися все. Валиться старий світ, падають мури міст і зотлілими ганчірками засипають ненависні червоні прапори. А разом з ними розсипаються усі ворожі нам закони і чужі, накинута нам форми, над якими ті прапори маяли. Все нове, все інше! Брама єдина, що донедавна були відчинені, назавжди завалені тяжким камінням власних розбитих мурів. Тими дорогами, до яких вони провадили, вже слава Богу, не йти нам ніколи. Слава Богу, бо всі ті шляхи, скільки їх було, провадили до одного Риму, до темної прірви, виритої ворожою московською рукою, на дно якої мала влади українська нація. І, що найстрашніше — спадючи, покалічити і забруднити до невпізнання своє духовне обличчя.

Але від подиху буревійного вітру тріснули, розчинилися інші брами і хвіртки, що стільки літ були замкнені на сто замків, за порушення яких завжди чекало одне й те саме: куля в чоло чи мандрівка в небажану далечінь. Та ось тепер багато з тих заборонених дверей відчиняється і закликає на нові, інші шляхи. Та, як це не дивно, знову перед кожним ходом чекає на нас небезпека. небезпека вже не у вигляді чужої кулі чи ворожої руки, яка відштовхне тебе у закуток, далекий від

твоїєї мети, — лише велика небезпека від власного фальшивого кроку, який у мить розгубленості може скерувати на шлях інший, але теж чужий і ворожий для нашої нації.

Бо річ зрозуміла, що найлегше можна дістатися на ті нові дороги, які найближче лежать від старих. На дороги, де не треба зупинятися перед брамою, а можна ввійти відразу, зі всіма старими речами, лише поміченими новими, жовто-блакитними нитками. І зі старою азійською, тріскачою зброєю, перебраною з рук Москви, лише скерованою тепер проти неї самої.

Так, увійти до неї нелегко. Перед нею треба обов'язково затриматися і скинути все, чим обдарувала нас московська рука. Перед нею треба віднайти, одягнути свій власний, не з московського плеча одяг і взяти в руки свою, зовсім іншу міцну і шляхетну зброю. Але не жалімо того, що нам треба буде скинути! Ми не сміємо мати в жодній ділянці духової творчості нічого, що б нам нагадувало підозрілі речі советського виробу. Бо це ж були будинки, які розліталися ще перед тим, як були побудовані. Одяг, де рукави були різної довжини, жіночі торбинки зі замками, які тріщали, як найбільші гармати. Все це була чужа бездарна творчість, яку накинута нам чужа рука

не лише на щоденне життя, а — що далеко страшніше — і в мистецтво, і яку ми мусимо за всяку ціну відкинути якнайшорше. **Бо завдання нашого мистецтва — віднайдіння не розплеканої пересічності, а правдивих глибин і висот української духовості і створення для них стрункої і незнищимої форми, яка б не нагадувала будинку, що може кожної хвилини завалитися.**

Для цього треба обминати все, чим останні роки мусила жити українська творчість під советами. Треба собі вразно усвідомити, що українське мистецтво ніколи не було й не сміє бути лише агіткою, хоча б і зверненою тепер проти нашого найбільшого ворога — Москви. Наше мистецтво не сміє користатися цими дешевими, оклепаними трафаретами, які залишила йому в спадщину настирлива Москва. Українське мистецтво не сміє бути тією м'якою, але «передовою» жінкою з творів Хвильового, що замість царського портрета вішає на те саме місце в тій самій рамі портрет Троцького, а пізніше — Сталіна. Ні, воно мусить на різні цінності визначати і різні місця.

Воно мусить завжди пам'ятати, що навіть найбільш блискуча агітаційна промова, виголошена промовцем перед масами, може не мати ніякої цінно-

сті як літературний твір, що найбільш пекучі справи нашого життя, подані в їх сухій формі, належать до хроніки, а не до мистецтва. А найяскравіший плакат є лише плакатом, а не образом.

Українське мистецтво мусить собі яскраво усвідомити, що є багато речей і справ, потрібних нашій нації, але якими має займатися наука, пропаганда, навіть поліція, але ні в якому разі мистецтво. Бо українське націоналістичне мистецтво, зокрема література, не є безплідним мистецтвом, але в кожному разі також не приземною московською агіткою, виверненою лише на другий бік. Завданням українського націоналістичного мистецтва є виведення всіх тих цінностей, які б скріплювали, а не розслабляли душу нації, як це робило мистецтво, накинута нам згорі.

Українське мистецтво має підхопити і піднести високо прапори тих героїв, прапори найліпшого вияву нашої національної духовості. Бо це мистецтво має велике і прекрасне завдання: виховувати не держиморд царської Москви і не тріскачких політрюків большевицької Москви, лише сильних і твердих людей української нації, що вміють жити, творити і умирати для своєї батьківщини.

ЧОЛОВІЧІ ОБЕРЕГИ

На початку XX століття у багатьох селах Галичини з'явився звичай у пердевелікодний час виготовляти прикраси для хлопців у вигляді квітки, букета або серця з картону, матерії, ниток, стрічок, бісеру. Називали його — «обережок», «вісьорок», «вісьюк».

Дівчина, запрошуючи парубка на танець, на знак освідчення чіпляла йому обережок на одяг з лівого боку грудей. Дарували бісерну прикрасу й парубкові, що йшов до війська. Обережки власноручно виготовлялись нареченими, дружинами або матерями. Це був виріб у формі п'ятикутника з двома прямими нижніми кутами (дно прикраси могло мати не тільки прямолінійні обриси) та даховидним завершенням. Такий обережок виконувався переважно у техніці ткацтва, яка дає можливість будувати композицію з геометричних, рослинних, антропоморфних мотивів, вписувати ініціали тощо. Він мав довжину 8–14 см, ширину 4–5 см.

Робили обережки для парубків й на Черкащині. Знайомий розповідав, що «то було вишите на білому червоним і гаптоване наче шнуром по периметру; на вершині з петлею під гудзик, щось на кшталт вимпела (сантиметрів вісім завдовжки), всередині на білому ви-

шиті дві пташки, які тримають у дзьобах серце».

В процесі досліджень народних промислів було встановлено назву, призначення, історію виникнення цих чоловічих прикрас. Їх наукова назва — «котильон». Котильон оберігав свого власника від негативного впливу ззовні, оточуючи його «доброю енергетикою».

Цей тип прикрас побутував на Західному Поділлі, Опіллі, Гуцульщині, Буковині, Черкащині.

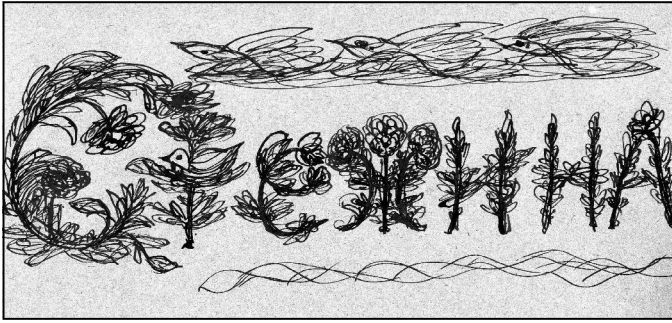
На Донеччині поширюється вишитий тип котильонів. Вони експонувались, зокрема, у Шевченківській світлиці інтернату-санаторію № 19 у Києві. Донечкіми майстринями виконано понад кілька десятків котильонів, оздоблених орнаментами, пов'язаними з іменами видатних українців: Т. Шевченка, Л. Українки, І. Франка, І. Мазепа, П. Полуботка, Б. Хмельницького, О. Довбуша, У. Кармелюка, Є. Коновальця, Д. Шумка, Р. Шухевича, С. Бандери, В. Чорновола, О. Заливахи, В. Стуса, О. Тихого, Н. Світличної, А. Горської, О. Басараб, В. Біласа, Д. Данилишина, В. Романюка, І. Сеніка та ін. Розроблено орнаменти, присвячені Ліквідаторам аварії на ЧАЕС та Не-

Людмила ОГНЕВА, голова Донецького відділу Союзу українців

бесній сотні. До кожного котильона додано вислів, над яким варто замислитися. Наприклад: «... все створене людськими руками, ними ж може знищитися» — гетьман Богдан Хмель-

ницький. «Я радий скоріше піти на люте катування, ніж бачити, як гине народ український» — гетьман Павло Полуботок. «Жалься, Боже, з України, що не вкупі має сини!» — гетьман Іван Мазепа.

Леся СИЛЕНКО

Котився клубочок

На світанку

Зелений автобус їхав
зеленим лісом.
Стрибали зелені коники
У зелену траву.
А з-поза лісу
Викотилось сонечко
І всіх позолотило.

Літо

На причілку сиділо літо.
Прийшла кицька
Хвостиком призбу зм'ятати.
— Хто ти, що робиш? —
Питає.
— Літо я, — каже літо, —
З сонечком розмовляю.

Вечір

На покошені трави
Уляглась
Тиха спека.
Ходить вечір
Чорнявий,
Як поважний лелека
Верб
Коси розчісують
Над водою
В ставку.
Спить калачиком
Місяць,
Наче котик
В кутку.

Квіти за тинем. Твір Катерини Білокур

Сонечко

Котився клубочок
Із золотих ниточок
Через день голубий,
Через день ясний.

Докотився до лісу —
Обірвалась ниточка...
Упає клубочок
У квітку чорнобривець
І заснув.

Аделя ГРИГОРУК

Під сонечком зростаємо

На своїй землі

На своїй землі, малята,
Любо-весело зростати,
Мати маму, мати тата,
Мати ниви пребагаті,
І моря, і гори, й ріку,
Села і міста великі.
Мати ніжну, барвінкову,
На весь світ співучу мову.
Мати друзів і родину —
Нашу славу Україну!

В ній — кожен порух серця
Зазвучить.
Вона тендітна й любя,
Наче пісня,
Що плетється
Із душі
І не змліє.

Моя Україна

Ми любимо Україну
Свою веселкову,
Для нас найдорожча
Українська мова.
В нас пісня ласкава
І люди привітні —
На заході, сході,
На півночі й півдні.
Моя Україно!
Як сонечко в маю,
Як неньку рідненьку,
Тебе я кохаю!

Рідна мова

Понад
Усі
Люблю я рідну мову.
Вона мені
Потрібна
Кожну мить.
У ній — слова
Для милої розмови,

Петро КІЗКО

Сонце теж купається

Маленька Марічка
Прибігла до річки.
Дійсність, а чи сон це?
Гуп! — У річці сонце!
В матінки питається:
— Сонце теж купається?
— Ой, дитя маленке,
Таж тому чистеньким
Сонечко питається,

Що воно купається!
Зраділа Марічка,
Побігла до річки.
Хоч річка й міленька,
То й вона ж маленька!
Буде все купатися,
Сонцеві всміхатися,
Щоб бути чистенькою,
Мов сонце, біленькою...

Володимир МОРДАНЬ

Рясочка

— Ти куди ідеш, веселко,
Яром і горою?
— До ставка іду, малята,
Стежкою крутою.

— А навіщо тобі воду
Із ставочка брати?
— Буду жито і пшеницю
Полівати.

Олександр ОЛЕСЬ

Каченята

Качечка іде,
Каченят веде,
Веде малих на травичку,
На рясочку, на водичку.
Іде, йде,
Каченят веде.
Каченята малесенькі,
Наче пушок, легесенькі,
Ідуть, ідуть, гойдаються,
Наче в річці купаються.
Побачили мушку — стали
І дихати перестали.
А мушечка враз злетіла
І на квітку поруч сіла.
Стали малі підкрадатись,
Стала мушка оглядатись.
Знов знялася над землею;
Каченята враз за нею!
Біжать, плигають, стрибають,
Ніяк мушки не піймають!

Потомились, посідали,
Гуртом мушки не піймали!
Відпочили, встали швидко,
Бо ставочок зблизька видко.
Тільки крильця розгорнули,
Тільки крильцями махнули,
Розсипались на ставочок,
Як намистечка разочок.
Розсипались, розплилися,
Водиченьки напилися,
Вмиваються, купаються,
Як човники гойдаються.
Хлюпочуться,
Полощуться,
Вистівають свою вероду,
За рибкою — шубовсть в воду,
За мушками ганяються,
Вгледають жабку — злякаються,
В очерети сховаються.

Максим РИЛЬСЬКИЙ

Річка

Хлюпоче синя річка —
Ой річка, ой ріка!
Юрба нас невеличка,
Зате ж бо гомінка!
І співи тут, і крики,
І радість тут, і сміх.
А вколо, як музики, —
Гуртки пташок дзвінких.
І кожна ж то співає,
І кожна поклика:

«Ой небо, ой безкрає,
Ой річка, ой ріка!»
Он рибки затремтіли,
Пливуть із глибини,
Коли б співають уміли,
Співали б і вони.
А так за них співає
Громадка гомінка:
«Ой небо, ой безкрає,
Ой річка, ой ріка!»

ПРИТЧІ

Сонечко і темрява

Хлопчик запитав у сонечка:

— Сонечко, ти бачило коли-небудь темряву?

— Ні, — відповіло сонечко, — ніколи не бачило.

— Хочеш, я тобі покажу темряву? — сказав хлопчик. — Я знаю один підвал, де завжди дуже темно.

— Хочу, — відповіло сонечко, — це цікаво.

Хлопчик і сонечко зайшли в підвал. Хлопчик відчинив двері. Сонечко освітлює погріб і спитало:

— А де ж темрява?

Темрява — це відсутність світла. Той, хто несе з собою світло, проганяє темряву. Впустімо Бога у всі закутки своєї душі й у всі моменти життя, щоб не було у них темряви.

Ланцюжок любови

Михайло їхав безлюдною дорогою. Раптом він побачив на дорозі заглухий «Мерседес». У ньому сиділа літня жінка, що здавалась цілком розгубленою. Він зупинився перед її машиною, вийшов зі свого старого «Понтіака» і попрямував до сповненої відчаю жінки, бо за тривалий час, поки вона сиділа в машині, так ніхто біля неї і не спинився. А цей молодик — чи скривдить він її?

— Мене звати Михайло, — відрекомендувався той. — Я допоможу вам.

Пересядьте поки що в моє авто — там вам буде трохи тепліше.

Оглянувши машину, він зрозумів, що в неї тріснуло колесо. Однак жінка літнього віку просто не могла впоратися з проблемою самотужки. Михайло сів навпочіпки, зазирнув під машину, щоб визначити, куди поставити домкрат, потер руки, щоб зігріти пальці, і взявся за роботу. Помінявши колесо, молодик усміхнувся.

Жінка запитала:

— Скільки я винна вам за роботу? — Михайло відповів:

— Ви нічого не винні мені. Я просто допоміг у важку хвилину тому, хто цього потребував. Бо ж тільки сам Бог знає, скільки разів мені самому допомагали раніше люди. Якщо ви дійсно хочете мені віддячити, то наступного разу, коли побачите людину у скруті, допоможіть їй і загадайте про мене.

Жінка подякувала і сіла в авто. За декілька кілометрів вона побачила ресторан. Зайшла в нього, щоб зігрітися і перекусити перед дорогою. Дівчина, що обслуговувала її, ласкаво усміхнулася, попри те що весь день провела на ногах. Було видно, що ні робота, ні вагітність, ні повсякденні клопоти не позбавили цю дівчину привітності. З'ївши вечерю, жінка заплатила за неї великою купюрою. Поки дівчина ходила за рештою, дама хутко пішла з ресторану. Повернувшись, дівчина побачила, що жінка зникла.

Вона оглянула столики і помітила на столі записку. Сльози бризнули їй з очей, коли вона прочитала: «Ви нічого не винні мені. Хтось допоміг мені сьогодні — так само і я вам. Якщо ви справді хочете мені заплатити, то для цього лише не дозволяйте ланцюжкові любови обірватися на вас».

І як тільки дама могла дізнатися про те, наскільки потрібні були гроші їй та її чоловікові?

«Пустити твій хліб на воду: по дов-

гому часі ти знайдеш його знову» (Проп. 11, 1).

Порятунок від бурі

Страшенна буря розгулялася на морі. Неподалік від берега, борючись з хвилями, маленьке судно подавало сигнали біди.

За мить відчалив рятувальний човен на допомогу судну, що мало от-от загинути. Але спроби рятувальників перемогти хвилі і доплисти до корабля були марні.

— А що, хлопці, чи не повернутися нам назад? — запропонував боцман. — Який сенс іти на неминучу смерть! Видно, не перемогти нам нині моря! І судно, і люди вже, напевне, погинули, і їх не врятуєш!

— Зачекай, — заперечив один із матросів, — там, у порту, я бачив кількох жінок, які молилися за тих, що гинуть. Хоч я і не хтозна-який християнин, але вірю, що Господь чує: молитви, і мені здається, ми мусимо і можемо врятувати від смерті хоч когось одного.

Відважна промова матроса надихнула його приятелів, і з новою силою вони рушили вперед. Судно, очевидно, затонуло: його не було видно на поверхні моря, але, попри люті хвилі і явну небезпеку, відважні люди змогли підняти спершу одну людину, потім другу і загалом — вісьмох людей!

Усю команду затонулого судна було врятовано.

Віра у те, що Господь чує молитву, дає силу цій молитві, а також силу виконати наш обов'язок, хай який він трудний і важкий.

вона. — Я люблю тебе!» І пішла до ліжка, залишивши оторопілих батьків у кухні.

Наступного ранку, коли прийшла снідати, також поцілувала маму і тата.

На автобусній зупинці стала навшпиньки і ще раз поцілувала маму, мовивши при цьому: «Па-па, мамусю, я люблю тебе».

Цецилія чинила так день за днем, тиждень за тижнем, місяць за місяцем. Часом батьки відсувалися, сухі й заклопотані. Або й сміялися з цього. Та Цецилія не здавалась. Вона-бо мала свій план і точно його здійснювала. Одного вечора, перед тим як іти спати, забула поцілувати матусю на прощання. За хвилину двері до її кімнати прочинилися і зайшла мати.

— А де мій поцілунок? — спитала, вдаючи ображену. Цецилія сіла на ліжку і сказала:

— Ох, я забула!

Далі поцілувала маму і сказала:

— Я люблю тебе, мамусю!

Потім лягла і заплющила очі. Але мама ще була з нею і врешті сказала:

— Я теж дуже тебе люблю!

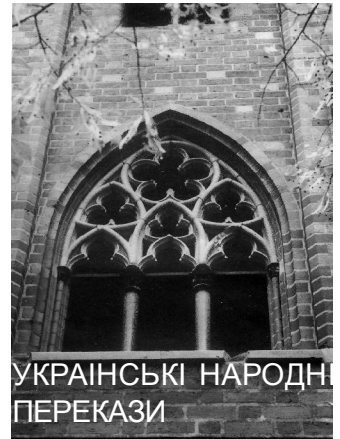
Потім нахилилася і поцілувала Цецилію у щок. А тоді з удаваною суворістю додала:

— Ніколи не забувай поцілувати мене перед сном!

Цецилія усміхнулася і сказала:

— Це більше не повториться!

Можливо, сьогодні також хтось чекає на «свій» поцілунок. Від тебе.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПЕРЕКАЗИ

Заблукана прочанка

Одна жінка, йдучи з іншими прочанами тісними коридорами київських печер, відстала й лишилась сама. Сім літ блукала під землею, а її тоненька свічка не гасла сім літ. Ішла, а з одного і з другого боку в нішах, у кипарисових трунах лежали мощі святих. Коли входила до печер, причастилася; сім літ блукала й не відчувала ні спраги, ні голоду, не чула ніякої втоми: їде, молиться, б'є поклони перед кожною труною та кладе гроші на Божу. А мала всього сім грошей, ідучи до печер. Покладе гріш — здається їй, що то вже останній, — приходить до другої труни, дивиться — знов є один гріш, зав'язаний у хустці.

Ходила так баба, ходила — аж, на-решті, бачить перед собою відчинені двері, входить до церкви. «Ой, — думає собі, — пора вже мені до своїх». Виходить на подвір'я, розглядається на всі боки — нічого не пізнає навколо. Де ж Лавра, де ж дзвіниця, де ж Дніпро? Нічого там немає. Ходять люди по-чужому одягнені, чужою мовою розмовляють між собою. Питається баба, де це вона — ніхто не розуміє її. Потім уже якось натрапила на ченця, що зрозумів її. Тільки він розтлумачив їй, що вона в Єрусалимі, а блукала під землею цілих сім літ. Якоюсь іншою дорогою вернулась баба до Києва.

Святий Антоній в печерах

Одного разу увійшов чорт до келії св. Антонія. Чорт був дебелий, величезний. Преподобний питає його, чому той має таку велику постать.

— Якщо хочеш, то матиму таку малу, як комар.

І зараз перетворивсь на комара й сів на каламарі. Преподобний штовхнув його й той упав до каламаря. Замкнув його св. Антоній і тримав у каламарі. Чорт просився-просився, щоб випустили, але святий не пускає його. Отже чорт пообіцяв святому, що коли випустить, то занесе його на утренью до Єрусалиму, а на Службу Божу принесе до Києва. Преподобний згодився на це й випустив чорта, а той додержав слова й заніс його до Єрусалиму та приніс назад до Києва; але, вертаючись, щоб встигнути на Службу Божу до Києва, ніс його так шалено, що святому аж шапка впала з голови. Тому преподобний Антоній спочиває в печерах без шапки.

МАЙДАН

НАС ОБ'ЄДНАЄ МОВА

Раїса ЛИША

Такий девіз обрав Міжнародний форум на підтримку української мови, що відбувся 1 липня ц. р. у Києві, де громадськість поставила питання про доконечну потребу кардинальних дій – як з боку влади, так і з боку суспільства – спрямованих на розвиток і повноцінне впровадження української мови в усі сфери суспільного й державного життя. Йдеться власне про кричущу відсутність української мовної й культурної стратегії в нашій політиці, вироблених засад і програм. Таке поглядання «крізь пальці» на стратегічні основи національно-державного життя в незалежній Україні спричинилося до наростання про-

цесу «повзучої русифікації», особливо в сфері освіти, науки, книговидавання, ЗМІ, телебачення.

У виступах міністра освіти і науки Сергія Квіта, голови оргкомітету Всеукраїнського комітету захисту української мови Олеся Донія, довголітнього політв'язня, Героя України Левка Лук'яненка, голови Координаційної ради з питань захисту української мови Тараса Марусика, представника Державної комісії з питань захисту литовської мови Дайви Вайшнене, видавців братів Капранових, професора катедри загального мовознавства Львівського Національного університету імені І. Франка Галини Мацок, доктора філологічних наук Лариси Масенко та багатьох інших, зокрема освітян – посланців з Луган-

щини та Донецчини – чітко висвітлювалася картина фактичної дискримінації української мови в Україні – і насущна вимога поставити мову в центр національно-державного життя – як найвищу духовну цінність і власне – святиню. Завдання – велике, складне. Але відродження мови, культури, глибин світогляду – це питання життєспроможності народу і держави.

Коли говоримо в цьому часі, що стрімкістю своєю нагадує стрілу, яка не знати куди летить, про вибір шляху і перспективи розвитку України, то найперше, вочевидь, маємо оглянутись, яко стали перед лицем невідомого, на чому й серед чого тепер стоїмо, що визначаємо самі собою у тій перспективі майбутнього. Тоді й стає вид-

но причини багатьох виниклих загроз.

Суворі уроки, що їх отримали українці на сучасному крутому віражі історії, промовляють з усією очевидністю, що відпадаючи від власних духовно-світоглядних основ, від тієї вертикалі, яка є Деревом життя народу, суспільство ризикує втратити зв'язок із цілим буттям і втрапляє у вищорі хаосу.

Так і згадується нині оте сакраментальне з «Енеїди» Котляревського: «Де общее добро в упадку, забудь отца, забудь и матку, лети повинность исправлять...» Як і трижовні, не раз мовлені слова Євгена Сверстюка: «Сьогодні потрібна реабілітація добра... Зацькованого, загнаного в кут добра... І правди, що нею «торгують», як і в часи Шевченка.

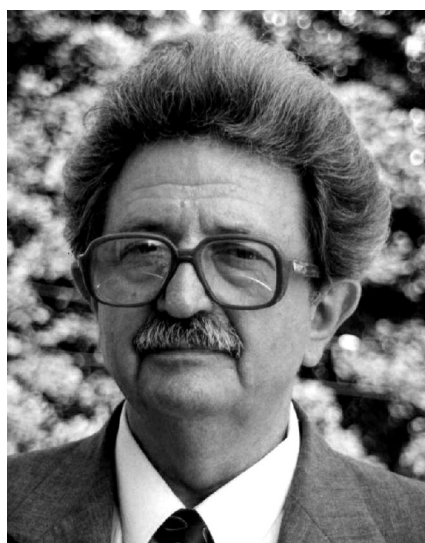
Відаючи про те наперед, Поет поставив на сторожі «малих отих рабів німих» – Слово. Бо й Творець не просто так дав народам мови. Словом Він ствердив духовне начало людини й цілого Всесвіту.

Чому й птахи не втомлюються співати, славить красу Божого світу, – виповнюючи гармонію буття. Тим і вільні, й прекрасні вони, що не поривають свого спілкування з Небом. І сказав же Христос: «Будьте як птахи небесні»...

Українська мова – це те, що єднає нас із таємницею Творця, те завжди неповторне світло вічності, через яке ми можемо «пізнати правду» і ставати вільними.

І мова, як відомо, є домом Буття. «Найперше було Слово... І Слово було Бог».

Закінчення на стор. 13

Михайлові Гориню – видатному політику-державотворцю оновленої України, великому громадському діячеві, в'язню сумління советських лагерів, щирому християнинові, Лицарю на Білому Коні, шляхетному українцю, який умів бути вільним і безмежно щедрим, – 17 червня 2015 року сповнилося 6 85 років.

3 інтерв'ю Михайла Гориня Василеві Овсієнку 7 грудня 2008

ВОЛОДИМИРСЬКИЙ «УНІВЕРСИТЕТ»

Хочу сказати, що Володимирська тюрма мала для мене винятково велике значення. Я сьогодні шукав того зошити, в якому склав список літератури, що її замовляв у Володимирській бібліотеці. Володимирська тюремна бібліотека унікальна – коли я побачив у списку літератури, що там є (а зошит був товстий, сторінок на 500), то зрозумів, що потрапив у дуже солідний гуманітарний університет. Представлені всі філософи – і Геґель, і Кант, і Фіхте, і Шлєрер. Я вже не кажу про інші країни – кажу тільки про німецьку філософію. Ху-

дожня література європейська, вся. Історія – 29 томів Соловйова, Ключевський... Я маю виписки з усіх тих томів. І Татищева три томи... Я собі думаю: Боже, я тут усе спланую і буду тут собі працювати! Я справді засів, перерив усього Соловйова... Дуже жалкую, що коли в 1989 – 1990 роках хлопці писали статті про українсько-російські відносини, я був заклопотаний організаційними справами. Вони давали деякі цитати з Соловйова, а я мав більше матеріалу про те, як московські царі готували поневолення і омосковлення українського народу. Та в мене часу тоді на це не було. Одне слово, час у Володимирі минав надзвичайно цікаво.

В. Овсієнко: А як та бібліотека збиралася?

М. Горинь: Бібліотекарка – така старша жінка, прізвища

її не пригадую – так відповіла на моє запитання, де вони взяли царські видання, до 1917 року: «Это громили дворянские гнезда и книги передавали в тюрьму». Казали, що там Фані Каплан увесь свій термін працювала бібліотекаркою. Там залишила і свою бібліотеку.

В. Овсієнко: Ага, дворян у тюрму – і книги теж?

М. Горинь: І книги теж у тюрму. То я вам скажу, що там художня західноєвропейська література вся представлена, історія представлена, філософія представлена. Так що було над чим працювати. Я вам широкі скажу, без пози, що коли закінчувалися мої три роки тюрми, а я ще свого плану не виконав, то думав: Боже, хоч би затримали ще місяців на три-чотири! Це був прекрасний тюремний університет! Чому? Ми відмовилися від роботи. Єдиний чоловік, який пробував ходити на роботу, і то не завжди, був Святослав Караванський. Він казав, що йому там легше. А ми не ходили. Нам знижували пайку з 2400

кілокалорій на 1950 – а 450 кілокалорій є солідна добавка, – але ми пішли на те, щоб підтягнути животи, зате мати час на читання.

В. Овсієнко: А Ваші виписки не забирали?

М. Горинь: За кожного обшуку брали на перевірку, але повертали.

В. Овсієнко: І Вам удалося їх привезти додому?

М. Горинь: Не все вдалося привезти, бо коли я звільнявся з мордовського концтабору, то почував себе трохи погано і не все взяв. Адміністрація потім прислала мені мої журнали і книги, а виписки – ні.

В. Овсієнко: А тоді діяло правило, що зек має право тільки на 50 кг речей?

М. Горинь: Так. Я майже всі свої книжки – покажу вам список – може, 50 книжок залишив тюремній бібліотеці. Думаю, хай люди, які прийдуть після мене, читають їх.

В. Овсієнко: А як можна було одержувати книги в тюрмі?

М. Горинь: Через «Книга

– поштою».

В. Овсієнко: А надсилати не можна було?

М. Горинь: Надсилати – ні.

В. Овсієнко: А коли заборонили передплачувати закордонні видання?

М. Горинь: Я не передплачував ніяких закордонних видань, тому що нам хтось прислав.

В. Овсієнко: А пізніше їх не можна було передплачувати.

М. Горинь: Не можна. Репресії розпочалися після того, коли нашу заяву обнародували в ООН. Тоді відразу скоротили список літератури, яку видавали, обмежуючи тільки советськими виданнями, скоротили видачу іноземних газет. Це дес у 1969 році. Під кінець нашого перебування у Володимирі вже не було тої розкоші, що на початку.

Гадаю, що вже досить тих усяких тюремних справ. Але хотів би ще звернути увагу на приїзд советських достойників до нас. Вони приїздили з одною метою – агітувати нас покаятися. Хочу вам сказати, що,

по-моєму, ніхто з українських політв'язнів не погодився на це.

Потім уже, коли ми сиділи вдруге, дехто покався – була заява Олеса Бердника, здається, покійного Василя Романюка – майбутнього Патріарха Володимира. Але то було вже після ув'язнення.

В. Овсієнко: Його шантажували, що посадять сина Тараса.

М. Горинь: Оце все про Володимира. Далі хочу розповісти, як я 1970 року повернувся з тюрми у Мордовію.

В. Овсієнко: Ви пам'ятаєте дату того Zubovo-Полянського суду? В липні 1967-го...

М. Горинь: Не пригаду. Але мене вивезли з Володимира трохи раніше, бо перебування в дорозі зараховувалося як перебування в тюрмі – день за три. Так що я прибув у 17-й Мордовський табір трошки раніше. Може, в червні.

В. Овсієнко: Це посольок Озьорний. По-мордовському – Умор. Я там був у кінці 1975 – в 1976 роках. Мій батько як приїхав на побачення, то дивувався, які тут назви страшні: Мордовія, Потьма, Явас, Умор...

ДРУГИЙ АРЕШТ

М. Горинь: Як тільки мене заарештували 3 грудня 1981 року, я оголосив голодівку. Не знаю, на який день – на восьмий чи, може, десятій – мені стався сильний серцевий напад. Виявилось, що це був інфаркт. Мене лікували всього тиждень, а після цього я знову ходив на слідство, опустивши руки. Не міг випростатися. Цілий рік. Це був рік мук. Я вже думав, що мені доведеться вирушати на той світ.

Другий мій процес я провів дуже добре. Він зводився до дуже простої схеми...

В. Кіпіані: А свідки якісь проходили по Вашій справі?

М. Горинь: Так, проходили свідки. Ви знаєте, що ті люди, які вже раз відбули в концтаборі, набули великого конспіративного досвіду... То перший раз здавалося, що КГБ все знає. А потім виявилось, що воно дуже мало знає. Тому в мене, по суті, серйозних свідків не було. Було кілька. А що то за свідок? Я поїхав лікувати собі нирки в Трускавець – це десь у лютому, за якихось там 8 чи 9 місяців до арешту. Разом зі мною в номер поселили, як він назвав себе, викладача кооперативного технікуму Жугарева. (Такого працівника, як згодом з'ясувалося, в тому технікумі ніколи не було). З ним я не мав ніяких розмов, бо був зайнятий – у бібліотеці сидів, як правило. А він на судовому процесі заявив, що я агітував його в антирадянському дусі. Що я називав події в Афганістані агресією Радянського Союзу і багато та-

На світліні Миколи Муратова (1988 р.) – Михайло Горинь і Вячеслав Чорновіл – великі особистості нашого часу й провідці майбутнього. Обидва мали глибоке стратегічне мислення, талант і харизму справжніх національних і державних провідників і значною мірою саме їхніми зусиллями були закладені правдиві основи відродженої української державності. Будуючи державу, вони будували водночас і громадянське суспільство. Відтак утвердили ту споконвічну правду історії України, яка й тепер додає сили не збитися з шляху.

Але чи українське суспільство змогло вчасно розгледіти й належно підтримати своїх посланих Небом Вашингтонів-рятівників? Чи спромоглися обрати бодай одного Президента?.. А шкода, бо обрій був би нині ясніший.

Р. Л.

ких речей.

В. Овсієнко: А там, здається, справа Івана Кандиби фігурувала?

М. Горинь: То вони хотіли, щоб я щось сказав про Кандибу, а я відмовився давати відповіді на такі запитання. За відмову давати відповіді мені дали окрему статтю по справі Кандиби. Я був суджений за двома статтями. Не пригадую собі її номера. Вона була мізерна.

В. Овсієнко: Три місяці виправних робіт дали?

М. Горинь: Так-так, щось там таке було. Але тих 10 років особливого режиму, 5 заслання з визнанням особливо небезпечним рецидивістом мені дали. Коли я виступав на судовому процесі, то сміявся. Кажу: «Слухайте, «Соціальні дослідження» неграмотні і не писані мною. Жодного документа ви у мене не знайшли. Жодних контактів, які би підлягали судовому розгляду, ви не знайшли – ну то чому ж ви мені даєте 15 років? Покажіть перед світом, що ви хоч трохи об'єктивні – ну дайте не 15, а 13 чи 12, чи 14 років. А то так, як заведена автоматична машина: якщо вдруге сів у тюрму – то 15 років. За те, що вже раз сидів, ви мені даєте 15 років?»

НА ЗАВЕРШЕННЯ Я БИ ХОТІВ СКАЗАТИ ТАКЕ...

М. Горинь: Наші політичні сили, коли вони розрізнені, не можуть бути пресингом для уряду, Президента, якщо ті поведуть небажану лінію. Вони не можуть створити поштовх для політизації українсь-

кого суспільства. Політичні партії дуже мало працюють на утвердження свого авторитету в народі. Характерна особливість нинішніх політичних партій – що вони безнадійно ліниві. Коли я приїжджаю будь-куди, то цікавлюся, коли в них відбулися наради, як часто збирається первинна партійна організація – через тиждень, через два тижні чи раз на місяць – для обговорення якихось питань чи хоч би ознайомлення з політичною ситуацією. Як правило, низові організації аж до рівня області зустрічаються на річних конференціях, а поза тим ведуть сонне політичне життя. І це характерне для переважної більшості політичних структур України. [...]

Тому говорити про серйозний вплив партій на політичне життя України сьогодні не випадає. Те, що робиться у Верховній Раді – це буря в склянці води. Цю бурю треба було поширити на всю Україну і сказати: «Ні – злодійству!», «Ні – русифікації українського народу!»

Ось переді мною стан освіти в Україні на 1999 рік. Мені страшно від такої картини. Севастополь – 98.8 % російських шкіл, Крим – 98.1 % російських шкіл, Донецьк – 90 %, Луганськ – 86.8 %, Запоріжжя – 61.9 %, Одеса – 60.9 %, Харків – 53.1 %, Дніпропетровськ – 40.8 % і так далі. Ви собі можете уявити рівень русифікації? Якщо в Донецьку українці становлять 52 % населення і вони мають 10 % шкіл, якщо в Луганську теж більше 50 %, а мають 13.2 % шкіл, то це такий потужний прес русифікації, поз-

бутися якого – для цього потрібні роки й роки.

Адміністратори в областях не стали українськими адміністраторами. Це чиновники колишньої комуністичної партії, які ведуть проросійську політику. Якщо зараз Президентів не вдасться чи він не захоче надати особливого уваги стану шкільництва в Україні, то через 10 років будемо мати плачевну ситуацію. Адже ці школярі стануть біля керма держави.

Ще хочу сказати: у тих 10 % українських шкіл у Донецьку діти переважно розмовляють російською мовою. Учителі в учительських теж говорять російською. Я з цим стикаюся і в школах Києва, коли там виступаю. Ситуація дуже складна – вулиця, тролейбус, автобус, метро говорять російською мовою в Києві. Мені можуть закинути: до чого ви про це говорите? Не це головне: ми повинні підняти економіку. Економіку для кого – для манкуртів? Для яничарів? Для людей, які абсолютно байдужі до українства?

Я два чи три дні тому був на дводенній конференції Національного інституту українсько-російських досліджень. Там така потужна русифікаторська лавина доповідей, що я просто був здивований! Українська незалежна держава толерає русифікацію ще й сьогодні! Нема ніяких перешкод, нема ніяких дамб перед наступом русифікаторства на Україну. Це є трагічно, це є велика біда. Я думаю, що політичні структури повинні саме цими проблемами зайнятися...

Україну ми маємо, але Україна не до кінця українська; уряд ми маємо, але уряд говорить, між іншим, тежіноземною мовою. Президентські структури маємо, але вони теж наполовину неукраїнські. Майбутнє України через кілька років буде вручатися людям, які українську мову знають не краще, ніж нинішні державні чиновники.

БЕЗ МОВИ НЕМА ДЕРЖАВИ, НЕМА НАРОДУ

Французи ввели спеціальний закон на захист французької мови. Недавно я читав у газеті «Вечірній Київ», що поляки ввели спеціальний закон, згідно з яким суворо заборонено вивіски на підприємствах, у різних громадських місцях іноземною мовою – тільки польською. Коли якийсь підприємець свою установу назвав англійською мовою, був підданий за це дуже високому штрафові. Поляки захищають свою мову від англізації. Українці ж дали повну волю двом великим потокам: з одного боку – російському, з другого боку – англійському. Я питаю: а що таке shop? Що таке shop, що таке pizza? Що таке щось інше? Та чехи коли відчували, що їх поглинає німецькомовна хвиля, то вони й театр назвали *дівадлом*.

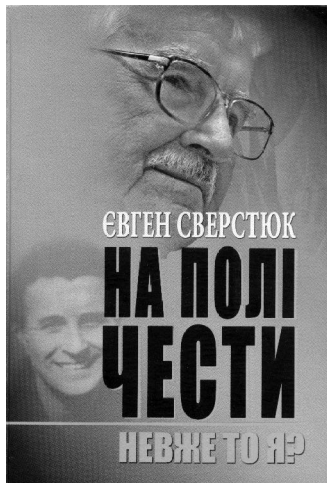
Будівництво економіки повинно йти в парі з мовним будівництвом. Без цього українська незалежна держава не може існувати. Але мовне будівництво має бути неформальним, бо разом з мовним будівництвом виховується український патріот-державник... Немає системи цінностей у школі, де б мали говорити, що любов до Вітчизни, патріотизм – то найбільша чеснота. Це між іншим, це так...

Проблема економіки, проблема мовного будівництва, проблема виховання, проблема переведення основних силових структур на державну мову... Не можна надіятися на захист інтересів України як держави, якщо у війську будуть російськомовні генерали, якщо армія буде російськомовна. **А раптом виникне збройний конфлікт із північним сусідом? І таке цілком можливе.**

Це важливі проблеми. Президент розпочав з того, що дав доручення Конституційному Судові прийняти рішення про державну українську мову. Але якщо Азарова висувують кандидатом на посаду прем'єр-міністра, а він за 9 років не вивчив української мови... Як він буде керувати великою Українською державою – іноземцем з іноземною мовою в голові?

Я вважаю, що в такому віці можу собі дозволити говорити те, що я хочу, що я думаю, нарешті,

Закінчення на стор. 13

Євген СВЕРСТЮК. Видання у двох книгах. НА ПОЛІ ЧЕСТИ. Книга 1. НЕВЖЕ ТО Я? – Упорядник Олексій Сінченко. – «Видавництво «Кліо», Київ, 2015.

Книжка вміщує автобіографічні спогади і роздуми. На їхньому тлі розгортається розлога панорама свідчень людини ХХ століття, якій попри зміну політичних режимів, війну й концтабори, втрату друзів, роботи, волі вдалося зберегти власну честь і вірність принципам.

Видання містить рідкісні світліни з приватних архівів – своєрідну візуальну хронологію життєвого шляху Євгена Сверстюка, а також архівні матеріали слідчої справи, завдяки яким читач зможе ознайомитися з жанром «внутрішніх рецензій».

Олексій СІНЧЕНКО

Людина приходить у світ, щоб виповнити його таїною своєї присутності

Таїною, яка помножує радість, мудрість і світлість Божого задуму. В усі часи, здається, окрім лиховісного ХХ століття, людина, попри численні падіння і злети, таки мала право на таїну. Завісне буреломами маштабних соціальних трагедій, експериментів і світоглядних зламів, це століття було мірилом жорсткого виклику людській природі, її цінностям та сутності. Збагнути його складність можна лише крізь призму індивідуальних долі, бо саме індивідуальність стала найстрашнішим ворогом цієї доби, об'єктом жажливих, підступних переслідувань і пригнічень. Бути людиною виявилось героїчним учинком. Без розуміння цього важко збагнути, що спонукало до чину тих, хто наважився бути собою і моральним імперативом свого життя зробив правдивість і «пряmostояння».

Більшість із тих, хто пише про шістдесятництво і певним чином при-

четний до нього, вживає метафору світла чи світлості. Такий вимір надзвичайно вдалий, бо вказує на визначальну ціннісну матрицю руху шістдесятників – «ти знаєш, що ти – людина?». Читаючи спогади Євгена Олександровича, доходиш висновку, що шістдесятництво потрібно сприймати крізь людиноцентризм. Решта напластовується на цю основу, творячи певну систему цінностей і нормативів.

Пишучи про спогади Миколи Руденка, пан Євген зауважив: «Вартість спогадів – у беззастережній правдивості й чесній сповідності». Те саме можна сказати і про його книжку, утім варто додати, що цінність цих спогадів не лише у «беззастережній правдивості», а й у наскрізній іронічності, починаючи із самоіронії в назві «Невже то я?», життєвій мудрості та простоті.

Ще з дитинства Сверстюкові довелося перебувати на семи вітрах історії, повз нього пролинали цілі пласти історій, культур, ментальностей. Усі вони приходили й відходили зі своєю

правдою, своїми порядками й вимогами. Триматися свого – єдина можливість лишатися собою, мати прихисток і «корінь». «Корінь», що пронизує всі напластування, даруючи незламність і відчуття справжності. Можливо, саме тому замолоду улюбленим поетом Сверстюка став Байрон. Його стійкість, правдолюбство, ригоризм заворожували, відповідали внутрішнім запитам і допомагали обстоювати власні цінності, навіть всупереч усім суспільним нормам. У більшості описаних ситуацій Сверстюк реагує прямолинійно. Психолог за освітою, він мав унікальну здатність відчувати людей, водночас його «пряmostояння» також відразу формувало ставлення до нього. Із ним говорили як із достойним, як із тим, із ким у принципі не слід говорити, бо його позиція завше була очевидною – він непоступливий у правді.

Спогади Сверстюка – це водночас роздуми про людську долі. Найдрібніша деталь для нього стає знаковою, обростає пазлами цілісного образу, в якому

означений як початок, так і кінець.

Неймовірно важко в сьогочасному суспільстві діяти до осмислення й прийняття всього того, що вдалося акумулювати шістдесятникам. Та й саме поняття «шістдесятники» досі не має окресленості й дає можливість витворювати різні контексти цього явища – від суто політичного до мистецького або просто громадянського. Адже йдеться не так про конкретні постаті, як про саму атмосферу самоусвідомлення, потреби бути у своїй справжності, відмежувати себе від чужого й нав'язливого, що претендує називатися своїм. Шістдесятники відновили перерваність традиції, повернули Україні її обличчя, пробудили від летаргічного сну. І саме це наскрізно проступає у вирі життєвих долі, зустрічей і прощань. Саме це проглядає із книжки Євгена Сверстюка, який став одним із найбільш моральних авторитетів української культури ХХ століття.

3 передмови

ЗОЛОТА ПЕКТОРАЛЬ

Восени 1971 року до мене зайшов мій приятель Борис Мозолевський, незвично схильований, і поспіхом сказав: «Заходь зі своїми знайомими наприкінці дня до Інституту археології на першому поверсі, подивися на мої розкопки з Товстої Могили. Побачиш, що я знайшов».

Борис, як і Василь Стус, працював кочегаром. Вони часто заходили до мене в редакцію «Українського ботанічного журналу» одвести душу. Часом ми з Борисом виступали перед учителями й учнями на вечорах у школі, і він буквально лякав слухачів своїми гостросатиричними віршами:

Но эту компанию хрущевых и брежневых товарищей не назову.

Українські вірші Мозолевського були м'якшими, але також антисоветськими. «Людина вмирає, коли приховує свою хворобу. Суспільство теж». Про це він нагадував редакторам: «А ти ж мого вірша вже так обпатрав – сором постати перед людьми!»

Улітку 1971 року Борис кинув кочегарку й пішов на археологічні розкопки. Звичайно,

він не був у штаті Інституту археології, бо таких до інститутів не приймали. Але якесь узгодження з інститутом було. Мовляв, краще ти копайся у степовій глині, ніж у політиці КПРС...

Я зібрав кількох приятелів, заінтригував їх загадкою. Бо-

рис зустрів нас у коридорі й розчинив двері величезної порожньої кімнати, у кутку якої лежали грубі запорашені мішки. Він почав висипати з них якісь обручки, намиста, браслети.

– А ось, мабуть, основна моя знахідка – золота пекто-

раль, – він показав у правому кутку кімнати скелет зовсім невисокої людини, на грудях якої поблискувала якась різьблена широка металева оздоба. – Це – пектораль скіфської цариці. Ви беріть, беріть, Лілю, – звернувся він до моєї дружини, – сміливо

надягайте обручки на пальці, пектораль на груди – ви будете першою царицею після скіфської.

Було видно, що то золото, але поспішно очищене від глини, тьмяне.

– Борисе, що ти робитимеш із цим на ніч? – запитав я. – То ж перший поверх, вікна на вулицю...

– Та замкну двері й піду у свій гуртожиток. Бачиш, вони бояться зі мною навіть розмовляти. А інші заздрять, бо ж вони теж були на розкопках, а повернулися ні з чим. Та й маю хто знає про мої знахідки.

Ситуація швидко змінилася. Спершу хотіли приписати знахідки якомусь ідейному товаришеві з інституту, а Бориса оформити його помічником. Але з ним не було ніякого товариша. З Москви з'їхалися кореспонденти. Стали фотографувати. Пектораль потрапила на перші шпальти ілюстрованих журналів. Партийні чини в ЦК порадилися і вирішили спільно оформити Мозолевського співробітником Інституту археології з платнею 200 карбованців на місяць. А кафебістам веліли прикрити справу на одного з найдощульніших по-

етів-дисидентів.

Усіх нас можна було порахувати на пальцях двох рук.

*Бо горстка нас, малесенька шопта,
Лише для молитов і сподівання.*

Усім нам смерть судилася зарання...—

писав Василь Стус у вірші на смерть таємно вбитої в 1970 році художниці Алли Горської.

Тим часом у Києві та інших містах були десятки поетів, котрі писали вірші й оповідання, які надрукують, або ті, що співували «щасливі й заможне життя трудящих», видавали книжки, пропівали гонорари. У сито часовому вимірі всі вони — покоління 50–60-х років.

Але шістдесятниками ми називаємо ту невелику групу поетів, критиків, художників, які писали всупереч цензурі й були переслідувані за правду, висловлену одверто і на повен голос.

Коли ми говоримо про українських шістдесятників, то маємо на увазі тих, що ставили на карту життя, обстоювали честь і гідність своєї нації, боролися за свободу слова, за людські права. Змагалися за право бути собою. Світ зацікавився Україною саме завдяки тим українцям, які боролися за волю.

На читачів і вдячних слухачів мені в житті щастило. Читач був у мене вже на початку 60-х років. Українська інтелігенція стежила за кожним проявом

нонконформістської думки на сторінках преси. Чи не всі читачі українського самвидаву були моїми читачами. А щодо українців за кордоном, то майже всі освічені українці знали все, що там з'являлося під моїм іменем, починаючи десь від середини 1960-х років.

Більшість моїх публікацій початку 90-х років передруковували в нас і за кордоном по кілька разів. Тоді навіть поняття не було про авторське право. Сучасна молодь має свої вподобання, і таких читачів, як колись, нині мало. А проте не можу покаржитися, що мої книжки довго залежуються на полицях книгарень.

Мій читач, звичайно, не масовий. То прояснилось уже в 60-ті роки, коли була офіційна орієнтація на масового читача. Я уникав крученої наукоподібності, але й не пристосовувався до пересічного рівня. З приводу цього мені робив закид Іван Світличний. Я аргументував свою позицію так: пересічний читач усе одно не читатиме мене, навіть якщо я прилаштуюся до нього. Окрім того, у нас бракує саме вищого рівня есеїстики. До речі, мій стиль рятував мене, особливо в роки ув'язнення: цензори не схоплювали підтексту й не розуміли психологічних нюансів. З цього приводу дивувався мій адресат, професор Юрій Луцький із Торонто: вони вилуплюють мальків і пропускають велику рибу. По суті, моє спілкування з

нелюдським і безбожним режимом трималося на послідовному збереженні своєї мови, що вони змушені були приймати як об'єктивний факт, із яким нічого не вдієш. Навіть у камері-одиночці.

Що стоїть на заваді об'єднання українських церков?

Валентин ТОРБА

Українська Православна Церква Київського Патріархату повідомила про відмову 9 липня ц. р. Української Автокефальної Православної Церкви від створення єдиної церкви. Це повідомлення прозвучало у Михайлівському Золотоверхому монастирі в приміщенні Патріархії УАПЦ, де відбулося друге спільне засідання Комісії УПЦ КП та УАПЦ.

В УПЦ КП заявили: «При позірній, на словах, повазі до Вселенського Патріарха і Константинопольської матері-церкви, архиєреї УАПЦ своєю позицією фактично відкинули всі ті пора-

ди, які були їм надані щодо об'єднання і шляху виходу з ізоляції».

Про таке об'єднання говорили всі роки незалежності і спроби його були неодноразові. Всі вони, на радість Москві, залишилися нічим. Для вірян, які зрештою вірять в Ісуса, а не в Патріархів, залишаються незрозумілими такі суперечності. Наче об'єднують не Церкву в душі, а апарат з посадами і підлеглими. На жаль, саме така вада, як гордіня, стала на заваді братанню. І це при райдужних запевненнях загалу про наміри обох церков до єднання.

Людмила ФИЛИПОВИЧ

завідувач відділу історії релігії та практичного релігієзнавства, доктор філософських наук, професор Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України:

— Дуже розчарований Київський Патріархат, розчарований Константинопольський Патріархат. Хіба що, як хто і радіє, то це Московський Патріархат. Не вдалося об'єднати гілки православ'я і таким чином посилити опозиційну православну силу, яка напевне єдина протистій імперським зацікавленням МП.

...Не готова автокефальна церква бути всеукраїнською. Вона залишається хutorянською у часі феодалізму. І при цьому вона абсолютно не відчуває віянь глобалізованої епохи. Я не можу радіти такій безперспективності мислення УАПЦ. І це при тому, що саме УАПЦ розпочала відхід від Москви. Це добре, але, що зараз? Наразі зріє колосальний розрив між віруючими і духовенством. Люди об'єктивно більш готові до об'єднання, ніж їхні духовні поводири.

«День», 11 липня 2015

3 інтерв'ю Михайла Гориня...

Закінчення. Початок на стор. 10
говорити відверто.

В. Овсієнко: Пане Михайле, що би Ви хотіли сказати на завершення про свій життєвий досвід?

М. Горинь: Я би сказав, що я ним не захоплений. Я не реалізував своїх скромних можливостей такою мірою, як хотів і планував. Через недостатню мою внутрішню організованість багатьох моїх дітей, тобто моїх ідей, загинуло там, де вони народилися — в моїй голові, — а не лягли на папір.

Усе життя на мені висів великий тягар організаційної роботи — у різних громадських організаціях, у Русі, в партії, у Товаристві «Україна», у Всесвітній Координаційній Раді, у Верховній Раді. Усе це притискувало мене і не давало можливості щовечора сісти за стіл і записати те, що думав. Є у мене кілька десятків записників, але вони не опрацьовані. Якби мені сказали видати ті записники, як це зробив, скажімо, Винниченко, — я би з цим не впорався.

Думаю, що все, що я міг у житті зробити, я вже зробив. Залишилося підбивати підсумки. Не є вони радісні. Щоправда, не є вони й такі, що викликають у мене розпук, але супроводжуються вони жалем, що не міг ти видусити з себе, Михайле, те, що ти міг видусити. Інші це зробили, а тобі чогось бракувало. Чого — хай скажуть люди.

В. Овсієнко: А все-таки, пане Михайле, поклавши руку на серце, скажіть собі, що Ваше покоління, і Ви в ньому, такі щасливіші від попередників. Адже Ви не просто дожили до незалежності України — Ви доклали рук до її утвердження.

М. Горинь: Пан Василь Овсієнко вносить оптимістичну ноту в мій монолог і каже, що все-таки щось зроблено, щось є. І я хочу сказати — є. Наші мрії якоюсь мірою — реалізовані. Ідею, яку підіймали люди в минулих десятиліттях, за яку клали голови — ту ідею ми якось вивершили і зуміли проголосити 24 серпня 1991 року Українським Незалежну Державу. Але мені йдеться про ту оптимальну вимогу до самого себе. Йдеться про те, що мені 70 років, і треба було б покласти на стіл десяток книжок — а їх нема! Ось про що йдеться, ось чому я самокритично оцінюю свою особу і своє місце в суспільному житті.

Певно, що я далекий від самознищувальної критики. Без сумніву, шістдесяті роки не обійшлися без мене. І сімдесяті, і вісімдесяті теж. Але то була якась одностороння робота, а фіксація того всього залишилася на завтрашній день. А завтрашнього дня дуже мало, бо восени день короткий...

НАС ОБ'ЄДНАЄ МОВА

Закінчення.

Початок на стор. 10

Свідомість справжньої ваги й міри речей і подій підказує, що головну відповідальність нині громадянське суспільство має взяти на себе.

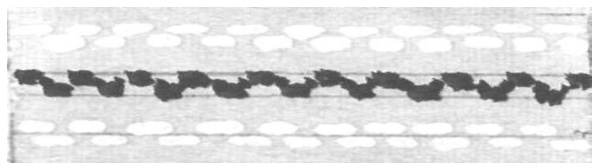
Форум у Києві заявив про таку рушійну готовність. Люди не бажають далі чекати з моря погоди, від влади чи ще звідкільсь... Люди чують нагальну потребу нарешті освідомлювати, бути в діялозі, ростити свою владу. Воліють бути собою, бути Україною.

Висловлена на зібранні така довгоочікувана й слухна, ніби проста думка: «Треба творити атмосферу спілкування, ширити простір українського мовного середовища, якого так не вистачає в зрусифікованих містах, і навіть у Києві...» І якби це робилось постійно, активно, вилізши з чужих затвердлених шкаралущ, скільки всляких проблем вже було б розв'язано. Адже чимало українців, які «за звичкою» говорять російською, як зауважила освітянка з Донеччини, просто не розуміють, що нехтуючи рідною мовою, ставлять на собі знак раба, за яким нічого свого не стоїть. Не відають, що віддають своє право бути суб'єктом і творцем історії, носієм духу великого народу. Їхне світовідчуття хистке, позначене так званою «колоніальною невизначеністю».

І коли йдеться про інспірацію русифікації в незалежній країні через дію деяких недалекоглядних та несправедливих законів, схвалених владою, то з іншого боку, може має певну рацію і той, хто каже: «Якщо суспільство таке бачить, спостерігає — і мовчить, то можна думати, що це його влаштовує...»

Або ж воно стає жертвою власного незнання і байдужості?

Форум на захист української мови у Києві доніс свідомий голос суспільства, яке прагне бути відповідальним за свою долю. «За нами правда — історична й небесна» — той, хто це пізнав, ніколи не втратить волю бути й перемагати.

Щирість Івана Сокульського

13 липня 2015 року Іванові Сокульському – визначному поетові і непохитному лицарю України, учасникові національного руху опору 60-80-х років XX ст., дисидентові, правозахиснику, нескореному в'язню сумління советських тюрем і лагерів – сповнилося б 75 років.

Нині, перечитуючи вірші, листи, роздуми поета, бачимо: його образ-смісли, прониклива інтуїція України немов на очах проростають в сучасність, будять глибини надсвідомості, засягають у далекі видива прийдешнього.

Сила духовного прозріння поета, здобута великою самопопсятою душі, відважним чином цілого життя (а прожити йому судилося всього 52 роки) – яке стало сходженням до волі і справжності, – настільки містично осяйна, що в його рядках чути небагненно живий подих «висоти», вершини...

І вона постає як єдина правдива реальність, що творить сенс буття. «Висоту не вкрадуть» – недаремно промовили ці слова. Бо справжність звернення в житті і в слові – це те, що є незнищенне, як світло божественної волі й любові, до якої прагне людська душа. А в Івановій душі промовляє до неба «співом хоральним», здається, сама Україна.

Таємниця вічна – Україна...

Крізь віки невянуча любов.

«Там! – вона свята мета й причина» –

Знає тиша, пам'ятає кров.

Сьогодні, в урочі й гірні часи перемир'я, поезія Івана Сокульського промовляє як віще послання, надихає непогамовним оптимізмом віри. «Дивись, дивись цей день... Дивися вище!» – чуємо його клич. І змісту в тому кличі – гора. А головний і вічний – будь, пробуджуйся, не промини своє заповітне.

Раїса ЛИША

ІВАН СОКУЛЬСЬКИЙ

НА ШЛЯХУ ДО ІДЕАЛУ ВОЛІ

1980

Дніпропетровський слідчий ізололятор

23.05.1980

Слава Господу нашому Ісусу Христу!

Добридень, мої найдорожчі: Марієчко, Орисю, мамо, бабусю!

Моліться за мене, як і я тут молюся за Вас. Милостивий Бог! – І розлука наша рання, з благословення Його, може статись для нас не надто довгою...

Почуваюся я тут, як для цього місця, непогано. Тим паче, що все вже знайоме, все те ж саме... Чи скучив за вами? Звичайно, що скучив, та що поробиш. Терпи, козаче! Слідством себе не обтяжую: не даю ніяких показів та й годі. Причина: вважаю свою кримінальну справу №70 глумом над елементарними правами людини, яких за конституцією нібито дотримуються і наше законодавство.

Знайомлячись з мізерними шматочками написаного (що стало тепер «матеріалами слідства» у моїй справі), задумав було написати ті статті, фрагменти яких мені інкримінують на рівні викінченої дії. Так, я написав статтю «КОМУ НАЛЕЖИТЬ СЛАВА?» (з епіграфом «Достойний Ти, Господи, прийняти славу і честь, і силу, і міць, бо все Ти створиє, і з волі Твоєї існує те створене все»). – Кому тільки віддаємо ми туславу, до кого й до чого тільки приміряємо ті! До найпередовішого класу і його найпередовішої ідеології ці партії...

Не окрадаймо людину в перспективі справді найвищого, абсолютно досконалого – в перспективі Божества. Без істинного об'єкта культу людини, як духовна істота, приречена на занепад і загибель. Шляхетніше, найдосконаліше, найвище, що є в людині, лише в Божестві знаходить своє оперття, свої витoki й періоджерело, те найвище, що є в людині, не може проявитись (реалізуватись) без ідеї Божества. В своїй духовності людина не може не бути звернена до Божества...

2. «КОЛИ Ж МИ БУДЕМО БРАТА-

МИ?» Зміст її зводиться ось до чого.

Нам закидають (українському національно-визвольному руху), що ми нібито проти братерства. Як же воно насправді? Хто насправді тим тільки й займається, що руйнує прекрасну ідею братерства? Великоросійська колоніальна політика, великодержавний шовінізм! Найсвітліші уми людства мріяли про братерство між людьми, що раз і назавжди знищило би ворожечу, руйнівні і кровопролитні війни.

Зрадивши принципи братерства, російський царат тільки те й робив (впродовж своєї історії), що нищив у свідомості українця цю благородну ідею. Ця ідея все ж лишалась живою серед найчільніших представників українського національного відродження в 19 ст. (Кирило-Методіївське братство, Т. Шевченко).

...І навіть тепер, коли «в ім'я того братерства» було вчинено спільки злочинів (сталінський геноцид по відношенню до України) – все ж ми готові простягнути руку дружби будь-якому народу, в тому числі і російському. Тільки щоб то була дружба, а не пустопорожнє слововживання, безсоромна спекуляція високими словами. Виходить, що братерство те – якось однобока фальш. Ми вам зобов'язані бути братами, а ви до нас можете ставитись так, як вам вигідно. Дев'ять млн. росіян в Україні мають всі можливості розвиватись й національно – школи (в кожному райцентрі), газети, журнали, видавництва. Натомість 5–6 млн. (якщо не більше) українців в Росії – не мають нічого з того, чим би підтримувати своє національне життя. Російська мова вивчається в кожному педагогічному інституті й університеті в Україні (є відповідні катедри). Жодної катедри української мови немає на території РСФСР. Російська книга може вийти в будь-якому видавництві України, українська книга –?

Де ж тут братерство?

Обидві ці статті в мене забрано разом зі всіма паперами. Вони мені, звичайно, нічого ні додадуть, ні віднімуть, я передбачав і такий варіант (що попаде воно не куди інде, а саме до

них!). Попало до них і «Звернення до колег-літераторів Заходу». Це вже вдруге арештовано мене тільки за те, що я смію мати власні думки і переконання, що хочу реалізувати своє, нібито гарантоване мені конституцією, право на творчість... Я не політик і не обстоюю ніякої окремої викінченої політичної програми, своє покликання бачу в поетичній творчості, що нею займаюся від юних літ. А будучи українським інтелектуалом, я, природно, не можу бути байдужим до сучасного трагічного становища мого поневоленого народу. Український правозахисний рух, до якого приєднався 1979 року, стоїть поза будь-якою політичною програмою і ставить собі за мету сприяти дотриманню органами радянської влади радянських же законів. Разом з багатьма своїми колегами-побратимами, що їх ув'язнено в тюрмах, концтаборах, спеціальних психічних лікарнях, звертаємо Вашу увагу на це беззаконня, що твориться не десь там, а на нашому спільному Європейському материк. Наша неволя не може не загрожувати вашій свободі. Дорогі наші побратими по творчості, по святому ідеалу свободи, що насправді, а не лише на папері, як ми, маємо право на вільне незалежне слово і переконання. Ваша моральна підтримка не може не допомогти нам в нашому становищі. Наша неволя не може не загрожувати вашій свободі. Адже саме з цього виходить Гельсінська угода. Заселяємо з вами один і той же духовно-культурний материк Європи. (Намагаємось реалізувати те найважливіше, що закладено в нас Творцем, свою духовність).

Ваш колега по творчості, ваш спільник по святому ідеалу свободи.

Інакомислячі потрібні для будь-якого суспільства, щоб своєю протилежною думкою перевірити правдивість тих засад, на яких воно стоїть.

НАРОД САМ СОБІ МЕТА

Кожен народ – замисел Божий, кожен народ – Його таємнича мета і ціль. Кожен народ – твориво

Боже. Те, що складає основу певного народу, йде в таку далечінь історії, що губиться там для нашого ока, сягаючи Божественних скрижалей. Народ – це викінчена духовна структура, основа якої – мета до гармонії й самозбереження. Та структура не має опертя ні в якому суспільному устрої чи ідеології – вона замкнена на саму себе, а відтак, і на Божественний Абсолют.

Щоб вижити духовно (не занепасти й не розкластись сторонніми хибними впливами), людство поділене на духовні окремішності – монади, кожна з яких несе в собі потаємний для нас, закладений Самим Творцем зміст. Кожен народ виник не внаслідок випадкових (історичних) причин – він необхідний для повноти Божого творива. Саме в цьому його живильне джерело, сенс його існування й незначимість. На відміну від багатьох штучних суспільних структур, що походять від гордоців та суєти людської, викінчена духовна структура народу безпосередньо прилучає нас до Божественних глибин, до Його благословенної волі. Саме в цьому вбачаємо неминуще, позачасове (надісторичне!) значення народу (цінність). Не руйнувати, а дбайливо розвивати й поглиблювати те, що закладено у структурі народу, в самому собі читаючи його потаємний зміст – либонь, щонайперше завдання людини як істоти духовної, що має над собою Творця, Його вищу волю. Ми бачимо, що в світі, де не порушені основи людського існування, народ – єдина величана справжність і справжня величність.

1981

В'язниця. Чистополь (Татарстан)

03.03.1981

Славні то були роки, коли я ще не мав собі клопоту ні з правдою, ні з брехнею, а просто був собі серед простору степу. І в тому, що я був, – був весь зміст мого існування...

А який лаконічний і близький до

твого існування був тоді твій світ. Оце і був увесь світ: небо, що над головою; таке близьке, що, здається, міг би його рукою, аби виліз на гребінь стріхи чи став на крає, що мрів віддалеки (в бік Михайлівки). Оце і був увесь світ – степ, що видний очам; аж туди, до далекої на самому обрії посадки (це на захід сонця), а на схід сонця – аж до П'ятогового. Ойкумена степу і серед нього – балка! Гарно, затишно, людно було в тому замкнутому на простір світі. Бути у ньому, бути і бути!

А скільки див було у тому світі! Ластовіні! Межі по степу – не торкнуті плугом заповідники трав і квітів! Гніздечка жайворонків! І гніздечка в кущах! Дрохви! Зоряне небо і розповіді під ним!..

Оце і був увесь світ – хутір (єдина вулиця) в центрі ойкумени Степу, в хуторі – хата, наполовину вкрита черепицею, наполовину під соломою. (Половина даху згоріла під час війни.) Оце і був увесь світ: мама, дідусь, бабуся... тато, якого я ніяк не міг уявити собі, і все ждав його з війни... Тільки

діти знають, як потрібен їм батько!

Задумав написати про те, що значить для людини дитинство. І як це серйозно – дитинство. Адже яке буде дитинство, така буде й людина. Людина здійснюється на 90% за час дитинства, а потім так – лишень коптить. І як треба плекати й берегти пам'ять про нього – щоб залишитись людиною в найскрутніших умовах. Уявляються такі собі безжирісні оповідання – через призму свідомості 5 – 7 – 10-річного білоголового допитливця. І була б там лише чиста людська екзистенція, якою буває вона лише в дитинстві – безвідносно до т. зв. соціальної дійсності. Предметом дослідження має бути саморозвиток (саморозкриття) людської свідомості, самодостатність людського існування – воля в її найчистішому виявленні. (По-справжньому вільними можуть бути лише діти – для них бо ще не існує ніяких стереотипів, догм, авторитетів, не кажучи вже про «цитати!»).

З книги *Листи на світланку. 1980–1982 роки. Дніпропетровськ, «Січ», 2001.*

ІВАН СОКУЛЬСЬКИЙ

Світло перше сховано в мені...

Дніпро показує мені свою далеч,
куди йому ще текти і текти.
Дніпро показує мені своє третє небо,
свою найвищу воду.

Дніпро показує свої гори,
пороги (і шаблю забуту – на дні).
Дніпро простеля мені степ –
до безмежжя, аж боляче бути!

Зблукити мене Дніпро мою муку
(в тіні своїй молодій)...
Дніпро подає мені руку:
– Ходім!

1977

Воді – текти. Траві тривати далі.
Зростати дню, здійматись небесам.
Мені ж іти і думи позостали
збирають до сліз, де я сьогодні сам.

Камінню – бути. Землі не йти нікуди.
Земля прийшла, де води поміж брам...
І жде земля, аж доки прийдуть люди
на цей поріг, де я сьогодні сам.

1977

Все далі, все вище – до Бога
Дніпро віднаходить путь...
Мов потоплені дзвони – пороги! –
під водою тривожно гудуть.

1982
м. Чистопіль

Тасмниця вічна – Україна...
Тихий сплеск – найперше джерело.
Перший спів збудив зі сну долину,
перший птах схилив своє крило.

Тасмниця вічна – Україна...
Крізь віки – невянуча Любов.
«Там! – вона свята мета й причина», –
знає тиша, пам'ятає кров.

Тасмниця вічна – Україна...
Безконечне світло і блакить.
На степи – Дніпро високо рине...
Пам'ятає тайну – крізь віки.
1978

Степ навсвіт безберегий,
Простір – на тисячі літ!
Всі в цей чорнозем полегли –
мій неперерваний рід.

Степ доростас до моря,
хвещі так важко ідуть...
В правді як стій суворій –
предків-нащадків путь.

Відкрито усе – до основи...
Крізь віки прозирає Дніпро-сивочуб.
Простору й далечі мова! –
на всю Україну, чуть.
1985
м. Чистопіль

Дерева – пророки неба,
дерева – слова землі –
покладуть побіля тебе
свої болі і жалі.

Мить спочивши, підуть далі –
перед ними світ і світ! –
всіх, у світі позосталих,
вчити жити і боліть.

Досконалі в Божім хисті,
у великості малі –
як Христос, сумні і чисті, –
діти неба і землі.

1980 Дніпропетровське СІЗО

Меса сі мінор й Баха

Квіти, квіти – всього світу...
Мов на прощу ходаки.
Навзаході давнє літо –
всі суди зішлись віки!

Далечінь! – за небокраї...
На хвилину світ пригас!
Хтось собою нас єднає,
світить день крізь нас.

Далеч слова, далеч слави...
– Пронеси, мов рану, кров!
То не квіт – Вінець Кровавий
пізнім полем перейшов.

Через всю протяжність болю –

Малюнок Пабло Пікассо

зблиско, сталося, відбулось!..
То не квіт, то пізнім полем
перейшов Ісус Христос.

Перейшов і нам полишив
біль пробитої руки.
Запахущі соти тиші,
щиросвіту щільники.

21.03.1980

Ніч творилась, діялась, була,
крилами незримо тріпотіла.
Через серце річкою текла...
Ніч мене лишити не хотіла.

Ніч тривала, далі йшла в глибини,
де найбільша тайна світу спить,
душі наші – всесвіту рибини,
зупинившись, слухають блакить.

Ніч питала: «Хто у тайні – перший?»
слово чув я: «Перший над усіх
понадсвітній сонцесейний Зеєршник,
що на троні царственому сіє».

Ніч творилась, діялась, була,
моєю вершиною говорила.
Дарувала два мені крила...
Та летіть... летіть було мені несила.

1977
Кучино, карцер

Печальний світ, а літ без ліку...
– Господи, помилуй і прости!
Пахуча пам'ять – спервовіку –
обличчя зіпко золотий!
1981

Молитва

Усе, усе належить Богу!
У Його ласці кожна мить.
Мій біль-зажур, мою тривогу
прийми, о Господи, прийми.

Не допусти мого загину,
покрий мене небес крильми!
Прийми, о Господи, Україну,
нехай ми будемо людьми.

1987
Кучино

Світе мій, моя висока мово!
Від якої вишньої пори
все збудилось, все з'єдналось
словом – говори!

І куди ведеш нас, мово?..
Хай ми будем сестри і брати!
Протікає, як вода Дніпрова,
світу далеч – щоб написав ти.

1987
Кучино

Коли умру, нехай триває тиша.
Коли умру, Дніпро нехай все плине,
степи за обрій хай біжать...
Вкраїні слово плететься...
Коли умру, нехай не буде влину...
Мій прах змішайте з рідною землею!

1973
Володимирська централь

В люмпенізованому суспільстві,
де слово «інтелігент» є майже лайкою,
він був інтелігентом у всьому й до
кінця.

За часів, коли все продається й
купується, вперто, стоїчно нічим не
торгував. Його м'які, делікатні манери
й гордий консерватизм нагадували
давно Україну.

Мав на обличчі езотеричну про-
світленість, що дається роботою Духу.
Власні думки та вчинки забезпечу-
вав вартістю життя та стражданнями –
і дехто бачив у цьому гординю.

Дон Кіхот і Син Божий в одній особі.
Носив у своїх рисах метафізичний
відблиск, що дається шляхетним об-
ранням причетністю до Світів Інших та
трагічним знанням своєї долі наперед.

Переважав у Іванові Сокульському,
кажучи євангельськими словами,
«внутрішній чоловік» та спрямовував
його вчинки й життя мірою Вічного. У
кожного поета є своя таємниця. Івано-
ва була в тім, що в його творчості,
світобаченні та навіть способі пережи-
вання світу зрусіфіковане козацьке
Придніпров'я (як раніше в творчості
Валер'яна Підмогильного) знайшло
своє усвідомлення, свого речника й
захисника.

У світі, де бракує лицарства й бла-
городства, значно поповнював дефіцит
того й того. Невиправний бунтівник, він
випив не одну чашу болотяного гніву
обивательської цукати.

В політику приносив моральність та
релігійне підґрунтя, чим не раз дра-
тував деяких сучасних демократів, ви-
хованих швидше за приписами Маки-
явеллі.

Любив – до самозабуття – Дніпрові
пороги, які були для нього символом
незнищенності та волі України. «По-
рогами» назвав свій журнал, який ви-
пускав у 1988-1991 роках, що мав
широкий резонанс в Україні та літера-
турних колах діаспори.

Поета покликав Бог. Але Іванові
пороги є! І тих, хто до кінця ніс свого
Хреста, народ не забуває.

З передмови до книги вибраних
поезій «Означення волі», Дніпропет-
ровськ, «Січ», 1997.

Юрій ВІВТАШ

За рікою

— таку назву має (за назвою одного з вміщених в ній віршів) невеличка ошатна, кольорова, що аж світиться якимсь особливим теплом, книжка, що її видала на знак вдячної пам'яті Євгена Сверстюка парафія Святої Покрови с. Рубанівське на Січеславщині (видавництво «Навіки»). Окрім віршів, читач знайде тут кілька вибраних есеїв. А ще — атмосферу, яка творить спілкування.

«Так він мислив і так писав у ті, здавалось би, безпросвітні часи, — говорить у короткому слові від упорядників. — Мужнє, вільне добре, світле слово справжнього Українця. Отака сила віри, сила любови до Бога і Вітчизни — нездоланна, всепереможна!»

Подаємо кілька рядків з есеїв

Є. Сверстюка, що їх рубанівці підкреслили червоним кольором, як те, над чим нині особливо варто помислити.

Редакція

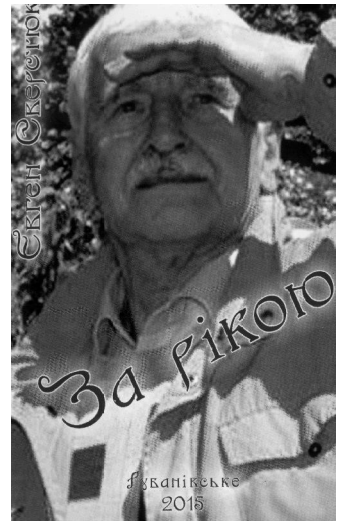
Євген СВЕРСТЮК

Тарасова муза прорвала якийсь підземний склеп, уже декілька століть замкнутий багаттями замками, заплomboваний багаттями печатями, засипаний землею, навмисно зораною і засіяною, щоб заховати від нащадків саму пам'ять про місце, де знаходиться підземна порожнеча. Тарасова муза сміливо ввійшла в ту порожнечу зі своїм непогасним світильником і відкрила за собою путь і сонячному промінню, і свіжому повітрю, і

людській цікавості. Легко буде входити в те підземелля, коли туди проникне повітря; але яка людська міць може встояти проти вбивчих для всього життя гасителів усякого живого вогню вікових випарів! Горє зухвалому поетові! Він забуває, що він людина, і коли першим зважиться ступити туди, то може повалитися...

Полон — то існування поза історією. Історія починається із втечі з полону. З виходу з неволі. І там душа знову Сонце зустрічає І нема тому почину І краю немає.

Покликаний іде, високий і беззахисний, прокладати дорогу від минулого, якого вже не видно, до майбутнього, якого ще не видно.

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ

Свято-Петропавлівський храм у місті Буча

Нещодавно в Бучі видано брошуру паламаря Миколи Дяченка «Свято-Петропавлівський храм», де висвітлюється його історія. Свято-Петропавлівська церква в Бучі була збудована 1911 року. Комуністична влада кілька разів зачиняла церкву і переслідувала священнослужителів. М. Дяченко називає імена священників, ченців і чер-

ниць, які захищали церкву, а в часи гоніння таємно здійснювали службу Богу для бучанців і нерідко ставали жертвами репресій. В 1930-і роки декого з них було розстріляно.

В ніч на 7 листопада 1964 року бучанську церкву було спалено. Очевидно, на честь 47-ї річниці так званої Жовтневої соціалістичної революції.

В 1966-1976 роках в Бучі жив архієпископ Антоній Михайловський, який ночами таємно служив Літургію і причащав віруючих бучанців.

Після проголошення Незалежності України розпочалося релігійне відродження Бучі. У 1992 році тут зусиллями ієрея Анатолія Лихобаби, ктитора Миколи Яровенка та інших створено православну громаду. Наступного року місцева влада виділила ділянку землі для будівництва церкви. Спочатку збудували капличку. А 2011 року, до 100-річчя Храму, освятили його нову будівлю. На прилеглий до церкви території міський голова Анатолій Федорук створив Свято-Петропавлівський парк.

На жаль, видання не позбавлене певних хиб. Так, автор стверджує, що цегельний завод біля Яблуньки збудував у 1886 році син Северина Сагатовського. Насправді ж завод збудував Северин Сагатовський ще 1868 року. Про це можна прочитати в книзі Лаврентія Похилевича «Повіти Київський і Радомисльський» і літопису Ірпінської краєзнавчої комісії, яка була створена при міській бібліотеці.

Далі автор пише: «Саме селище Буча виникло як стан-

ція роз'їзду». Оскільки добродій Микола Дяченко неодноразово бував у Ірпінському історико-краєзнавчому музеї, то варто було б оглянути експозицію. Там представлено фотокопії оголошень у дореволюційних газетах. Можна прочитати, що Буча відразу була запланована як станція і була станцією. А роз'їздом спочатку був Ірпінь. Роз'їзд — це роздвоєння однокільної залізниці, яке дає можливість розминутися зустрічним потягам, а також зупинка на місці такого роздвоєння. Станція більша за роз'їзд.

В 1902 році село Яблунька належало до складу Бучі, яка тоді ще тільки забудовувалася. Іноді неправильно написані прізвища. Наприклад, не Лясковський, а Лясковський. Всіх цих прикрих помилок можна було б уникнути, якщо автор скористався моїм підручником «Історія рідного краю. Приірпіння».

Незрозуміло, чому історія бучанської церкви опублікована російською мовою? Особливо нині, коли Україна стала жертвою агресії Росії. Так, храм Московського патріархату, але ж церква називається Українською православною. Автор має українське прізвище — Дяченко. Та й видання адресоване пересічним бучанцям.

ПОДЯКА ДОБРОЧИНЦЯМ

Колектив редакції і читачі газети «Наша віра» щиро дякують благодійникам, котрі своїми внесками посприяли виходу цього числа:

Галині КОРЖ, Наталії і Георгію РОГОЖИНИМ, Валентині СЕМЕНЯК, Олександрі СУГОНЯКО, Ользі ЧМОЛІ, Дмитру ШЕЛЕСТУ, Тетяні ЯРЕМЕНКО, Христині ЯРЕМЧУК, Валентині ЛИМОНЧЕНКО, Галині СВИЧКОВСЬКІЙ, панові МАКСИМ'ЮКУ, пані Наталі та пані Ларисі.

Дорогі читачі!

В зв'язку з триваючою перереєстрацією газети наш банківський рахунок тимчасово заблоковано. Жертводавці, які бажають допомогти газеті, можуть надіслати допомогу поштовою переказом на ім'я головного редактора Лиші Р.С. за адресою: 01001, Київ-1, аб/с №283, редакція газети «Наша віра». Тел. 067-125-48-50

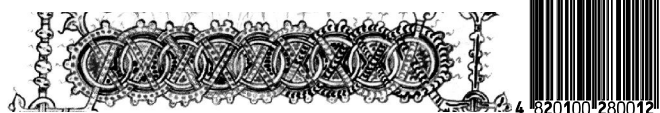

Передплатуйте газету

У кожному поштовому відділенні можна передплатити газету «Наша віра», індекс 61671.

Газета містить актуальні матеріали з релігії та історії, богословські, філософські, літературознавчі та публіцистичні статті. В кожному числі є сторінка для дітей та юнацтва.

Передплатіть газету собі та подаруйте передплату друзям.

Засновник і видавець — колектив Редакції газети

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР Раїса ЛИША

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Раїса ЛИША, Олександр ТКАЧУК, Олесь ШЕВЧЕНКО, Василь ОВСІЄНКО, о. Іван РИБАРУК, Олександр СУГОНЯКО, Тарас ЧОРНОКОЖА, Тамара ОГДАНСЬКА.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР-ОРГАНІЗАТОР: Ольга КАВУН

КОМП'ЮТЕРНА РОБОТА: Майя БУЛАХ

Зайти: вул. Межигірська 21, 04071

Для листів: Україна-Ukraine, 01001, Київ-1, а/с 283.

E-mail: nashavira@ukr.net; http://www.nashavira.ukrlife.org

Телефон-факс: 425-68-06

Наш розрахунковий рахунок: 26004001282001, МФО 300142 в УКРІНБАНКУ

Ідентиф. код №22893760

Підписано до друку 20 липня 2015 р.